

Terezínská iniciativa

47

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

květen 2009

V rámci státní návštěvy prezidenta Izraele v České republice navštívili Šimon Peres a Václav Klaus Památník Terezín. Oba prezidenti se poklonili památce židovských obětí během holocaustu.

Foto: Michaela Vidláková

Šimon Peres a Václav Klaus v Terezíně

Oba prezidenti navštívili v pondělí 30. března Terezín. Pietní ceremonie na Národním hřbitově a u krematoria se zúčastnili členové Židovské obce, novináři, místní obyvatelé a školní děti. Vzácné hosty uvítali ředitel Památníku Terezín Jan Munk, starostka města Růžena Čechová a hejtmanka Ústeckého kraje Jana Vaňhová. Šimon Peres i Václav Klaus položili věnce a pronesli projevy, které otiskujeme:

Projev Šimona Perese, prezidenta Státu Izrael:

Jak tu dnes stojím na tomto strašlivém místě, představuji si, jak přede mnou procházejí rozostřené postavy – nevslovitelně dlouhá, předlouhá řada – přibližně sto padesát pět tisíc příslušníků mého národa, ženy a muži, děti i staří lidé, kteří byli v tomto ghettu zadržováni na základě rozkazu nacistického tyрана. Z nich zde asi třicet pět tisíc lidí zemřelo a přibližně osmdesát tři tisíce jich bylo posláno do vyhlazovacích táborů, kde byl jejich osud zpečetěn. Lidé mohou být zavražděni, ale jejich duše žije dál.

Avšak ani ve stínu hladu, smrti a deportací neustávala bohatá kulturní činnost. I když jejich životy visely na vlásku a vůkol byl cítit pach smrti, Židé si zachovali svou lidskou důstojnost.

Asi nejvýraznějším projevem tohoto jevu byly děti z ghetta, odtržené od rodičů, které bydlely v přeplněných dětských domech nazývaných v jazyce ghetta „Heim“.

Děti z ghetta vydávaly místní časopisy, z nichž nejvýznamnější byl časopis Kamarád, který vydával pokoj A, „Heim“ Q609.

Redaktorem a ilustrátorem tohoto časopisu byl Ivan Polák, tehdy třináctiletý chlapec. Dokázal skloubit praktické rady z pohledu dětí z ghetta, třeba „Jak překonat hlad?“ nebo „Jak se rozloučit s přítelem, který je deportován v transportu?“ spolu

s optimistickým humorem a barevným kresleným příběhem na poslední straně.

Lidé mohou být zavražděni, ne však zabiti v našich srdcích. Tato pasivní půda je nasáknuta jejich přítomností, jejich duše též utkvívají mezi tichými zdmi a třepotají se ve větru. Nad hlavou pravděpodobně vidí týž kus jasného nebe, okolo sebe tutéž lhostejnou krajinu i přírodní krásy beroucí dech. Díky Bohu, že dnešní krajina, v níž žijeme, je jiná. Je to krajina české lidskosti, soucitu i svých vlastních krutých vzpomínek.

Je to krajina, která je kultivovaná a osvětlená, svébytná v duchu svobodné země, přítele židovského národa.

Účelem Terezína bylo sloužit jako zástěna mající maskovat nacistické hrůzy konečného řešení a vyhlazování Židů.

Nacisté se snažili prezentovat svou klamavou propagandu okolnímu světu tak, že Terezín zobrazovali jako kvaziprázdnotový tábor, příjemný a přátelský vůči Židům, jako jakousi pozornost Třetí říše.

Informace o vyhlazovací mašinérii začaly prosakovat na povrch až na vrcholu války, zatímco nacisté světu prezentovali terezínskou maškarádu s cílem popřít a zastřít svá zvěrstva. Vrahy, zaměstnané prováděním nejstrašnější genocidy v historii lidstva, však nemohla omluvit „přechodná nepřítelost“, v naději, že Evropa tuto iluzi přijme a umožní jim přepsat dějiny, jak se jim zlíbí.

Jak tu stojím v Terezíně, rád bych ještě jednou zopakoval, že pro zvěrstva holocaustu neexistuje rozhršení. Ani usmíření. Ani zapomnění. Ani promlčecí doba. Na smrt lze zapomenout, ale vražda je nezapomenutelná. Jestliže taková obudná krutost vze-

šla ze srdce národa známého svou kulturou a pokrokem, měla by sloužit jako jasný varovný signál pro to, kudy by se mělo lidské chování ubírat. Stát Izrael představuje nevyhnutelný závěr holocaustu. Dnes jsme díky Bohu schopni se postavit vrahům ve své síle a velikosti a nenechat se jimi zastrašit.

Antisemitismus ale i nadále přetrvává, a to dokonce i na místech, kde již Židé vůbec nežijí.

Najdou se lidé, kteří holocaust popírají. Tací by bezpochyby popírali i útěk z Egypta. Český národ se ovšem rovněž jako židovský národ vydal na dlouhou lidskou cestu proti diskriminaci, područí, útlaku a rasismu. Tato cesta není zadarmo, ale povede nás k životu založenému na hodnotách, kde není temné noci.

Ušlechtilý český národ, jeho prezident a vláda uchovávají památku Terezína a ponaučení z holocaustu v tomto památníku i v povědomí mladé generace. Za to vám izraelský národ děkuje a hluboce si vás váží.

Své poznámky bych zakončil básní z pera dr. Karla Fleischmanna, lékaře, umělce a básníka, který byl v terezínském ghettu vězněn před deportací do Osvětimi, kde později zahynul:

Modlitba

Ríká se, že strach a hrůzy si nejvíce uvědomujeme
v prázdnotě a temnotě úzkých cel
avšak hrůza, protržená troskami starých těl
je stonásobnou ozvěnou tiché smrti
je stonásobným strachem a stonásobnou strastí
je stovkou drtivých ran
je stonásobným děsem v jediném okamžiku
je stovkou výkřiků s tímž tématem:

„Ó Bože, ukonči toto naše utrpení
tak, že tento konec nebude počátkem strachu, nýbrž lásky.“

Ať jsou duše šesti milionů těch, kteří zahynuli v šoa, připojeny do svazku života!

Foto: Michaela Vidláková

Projev Václava Klause, prezidenta České republiky:

Vážený pane prezidente, vážení členové Židovské obce, vážené dámy a pánové,

dovolte mi, abych Vás na tomto pietním místě všechny velmi srdečně pozdravil. Je pro mne velkou ctí, že dnes mohu doprovázet pana prezidenta Perese na místa, jejichž tragická historie vytváří společné pouto mezi naší zemí a Izraelem. Ten se stal novou vlastí pro velký počet českých židů, kteří v něm našli útočiště před nacistickou genocidou a později i před komunistickou totalitou.

Stojíme na místě, kde spočívají ostatky obětí masového zločinu, jehož rozsah neměl a nemá v lidských dějinách obdoby. Na místě, které je prosyceno utrpením desetitisíců českých židů - mužů, žen a dětí, které nelidský nacistický režim určil k likvidaci. Na místě, kde měla násilně skončit tisíciletá židovská přítomnost v naší zemi.

Zde, v terezínském ghettu, si uvědomujeme, jak zranitelná je civilizace a kultura, které dávají lidským životům pocit práva a bezpečí. Zdráháme se uvěřit, že se tyto hrůzy staly zde, v Evropě, ve 20. století. Že jsou dosud mezi námi někteří z těch, kteří toto peklo přežili.

Pane prezidente, chtěl bych Vás ujistit, že židovské utrpení, jehož je terezínské ghetto symbolem, zůstává v naší zemi přítomno v životech žijících generací, a tím i v životech nás všech. Nedopustíme, aby bylo zapomenuto. Připomínáme ho našim současníkům a budeme ho připomínat i jejich potomkům, protože jedině tak se zlo, které před sedmi desítkami let lidé páchali na jiných lidech, nebude již nikdy opakovat.

Pro generace těch, kteří hrůzy války a holocaustu nepoznaly, je povinností tragickou historii poznat a pochopit v jejích, pro někoho leckdy nepřijemných, souvislostech. Je nutné poučit se z ní. Je třeba chránit onu tenkou slupku civilizace, humanity a demokracie, které jsou jedinou zárukou před tím, aby zlo, skryté v člověku, již nikdy nemohlo dostat takový prostor jako tehdy. K tomu nás zavazují nevinné oběti, nad jejichž památkou se zde skláníme.

Nezapomněli jsme a nezapomínáme...

U příležitosti smutného 65. výročí vyvraždění rodinného tábora (Familienlágru) navštívilo 49 osob Osvětim a především Osvětim II – Birkenau. Fašistické zrůdy si ke svému bestiálnímu činu záměrně zvolily datum 7. a 8. března (výročí narození T. G. Masaryka a židovský svátek Purim).

V noci z 8. na 9. března 1944 zahynulo v osvětimských plynových komorách 3791 českých Židů – mužů, žen a dětí. Věděli, že jdou na smrt, ale na své poslední cestě hrdě kráčeli s hymnami Kde domov můj a Hatikva na rtech.

Našeho pietního aktu v sobotu 7. března se také zúčastnil český velvyslanec v Polsku pan Jan Sechter. S hlubokým pohnutím jsme vyslechli působivá slova paní Marty Kottové a s dojetím zazpívali obě hymny (českou i slovenskou).

Po prohlídce koncentračního tábora Osvětim I jsme navštívili ještě monumentální výstavu „Labyrinty“ polského umělce Mariana Koldzieje, osvětimského vězně č. 432. Ta byla pro všechny dalším velice silným zážitkem. Škoda, že je pro většinu veřejnosti téměř „utajena“.

Za perfektní organizaci celé akce děkujeme Historické skupině Osvětim a především paní Martě Kottové.

Petr Žák, ŽO Brno

49 účastníků akce zaslalo panu kardinálu Vlkovi otevřený dopis pro papeže Benedikta XVI., ve kterém vyjádřili svůj nesouhlas s popíráním holocaustu biskupem Williamsonem a jemu podobnými:

Otevřený list

Jsmo silně znepokojeni a pobouřeni výroky biskupa Williamsona, směřujícími k popření holocaustu a tím ke znevážení utrpení a památky milionů obětí největší masové vraždy v dějinách lidstva. Zaráží nás laxní postoj Vatikánu, který se od těchto názorů a postojů jednoznačně nedistančuje. Minulost nesmí být zapomenuta.

U příležitosti 65. výročí vyvraždění československých občanů v rodinném táboře Osvětim II – Birkenau 7.–9. 3. 1944

Několik slov o našem setkání na sněmu Terezínské iniciativy

Po výborné zkušenosti z loňska jsme i letos s radostí přijali možnost uspořádat náš sněm v hotelu DUO. Také tentokrát byla atmosféra velice příjemná, i když účast našich členů byla o něco nižší než v loňském roce. A tak zejména pro ty, kteří se sněmu nemohli zúčastnit, podáváme tuto zprávu.

Sněm zahájila předsedkyně Terezínské iniciativy **PhDr. Dagmar Lieblová**, která přivítala všechny členy a hosty a přednesla zprávu o činnosti TI za uplynulé období. Text jejího projevu najdete na 6. straně tohoto čísla. Zprávu o činnosti v uplynulém období podal rovněž hospodář **ing. Pavel Werner** a předsedkyně revizní komise **Darja Lea Stillerová** (viz 8. strana tohoto čísla). Po skončení projevu následovala bohatá diskuse, která by stačila zaplnit celé číslo, vybíráme proto jen část z ní.

Jan Munk

Jako první vystoupil ředitel památníku Terezín **dr. Jan Munk**, který kladně zhodnotil dlouholetou spolupráci mezi Památníkem Terezín a Terezínskou iniciativou. Jeho zpráva o činnosti Památníku byla uveřejněna v minulém čísle.

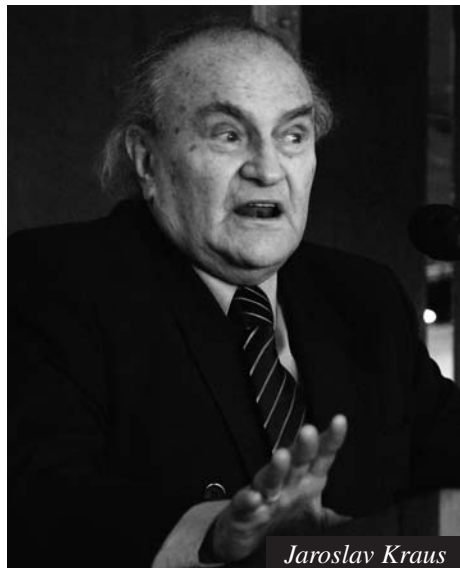
Jaroslav Kraus se mimo jiné zmínil o naší finanční situaci a v té souvislosti i o členských příspěvcích:

„Na rozdíl od podobných organizací nemáme zavedeny povinné příspěvky a jsme odkázaní téměř výhradně na dobrovolné dary našich členů. Výdaje TI neklesají a ceny rostou. Vstupenky na kulturní akce, náklady na náš časopis, který v poslední době vychází čtyřikrát ročně na kvalitním papíru a je rozeslán rovněž zdarma, všechno je dražší.“ – Jaroslav Kraus proto vyzval všechny členy, aby přispěli k tomu, že rok 2009 bude z hlediska dobrovolných příspěvků úspěšnější než rok 2008.

Michal Frankl

Vážené dámy, vážení pánové, Židovské muzeum spravuje sbírku vzpomínek, rozhovorů s pamětníky holocaustu, a myslím si, že většina z vás již Anně Hyndrákové anebo Anně Lorencové v posledních dvaceti letech poskytla rozhovor. Tyto rozhovory jsou u nás uloženy, pečlivě se o ně staráme a považujeme je za nesmírně důležitý pramen, který nám pomůže udržet toto židovské vzpomínání na období druhé světové války jako součást české kolektivní paměti. Vaše výpovědi tady zůstanou ještě za padesát, sto, dvě stě let, jsou něčím, co přetrvá. Všechna vaše vyprávění, vaše příběhy jsou pro nás velice důležité, každý jednotlivě, ale i jako celek, protože společně vytvářejí určitou mozaiku, vytvářejí obraz o osudu židů za druhé světové války. Tato sbírka obsahuje nyní asi dvanáct set rozhovorů, studují je u nás studenti od středních, někdy i základních škol, až po vysokoškoláky, významní historici i četní novináři. Pro Židovské muzeum a oddělení pro dějiny šoa je tato sbírka obrovským závazkem do budoucnosti. Budeme o ni pečovat, aby přispívala k viditelnosti židovských osudů za druhé světové války.

Po celá léta jsme vždycky pečlivě dodržovali práva, která jste nám k těmto rozhovorům dali. Jsem rád, že většina z vás nám dovolila nakládat s nimi velice volně, někteří nám dali nějaká omezení, někteří dali souhlas jen k jejich internímu použití a ŽM vždycky vaše podmínky přísně dodržovalo. My se ovšem musíme, i když se mi to špatně říká, připravit i na dobu, kdy stále méně z vás bude moci chodit do škol a mluvit k médiím. V dlouhé době, kdy jste rozhovory dělali a podepisovali tzv. autorizační protokoly, většinou ještě neexistoval zákon na ochranu osobních údajů, a nemysleli jsme ani na to, že by se někdy tyto rozhovory mohly publikovat na internetu. A abychom zajistili použitelnost těchto rozhovorů do budoucnosti, budeme vám postupně posílat dopisy s několika otázkami, a já bych vás velice prosil, abyste si ty dopisy pečlivě přečetli, a pokud to bude možné, se snažili nám vyhovět a odpovědět kladně. Budeme se ptát na to, zda smíme použít vaše osobní údaje – jméno a příjmení, které zatím vždycky chráníme, pokud nemáme od vás nějaké svolení. Budeme se ptát na to, jestli smíme v odůvodněných případech odborným institucím podobného charakteru vaše rozhovory předávat, neboť těchto projektů je dneska celá řada a je to pro nás velmi důležité. Předpokládáme, že ti z vás, kteří nám dovolili rozhovory publikovat, souhlasí i s tím publikovat je na internetu. Víím ale, že je to věc pro vás velmi citlivá, že internetu se někteří bojí, proto cítíme potřebu se na to znovu zeptat. Zároveň bych na vás ale apeloval, abyste se internetu nebáli, je to hlavní médium, kterým je možné něco veřejnosti sdělovat, přes které se dá ovlivňovat vzdělávání, přes které je možno oslovit žáky, je to médium, se kterým jsou zvyklí pracovat. Budeme samozřejmě akceptovat vaše přání, ale apeluji na vás, pokud to jen trochu jde, abyste nám případnou publikaci na internetu dovolili. Na závěr už bych chtěl jenom říci, že náš projekt běží dál, pokud znáte někoho, kdo nám rozhovor dosud neposkytl, tak se nám prosím ohlaste, ať už v Židovském muzeu nebo Anně Lorencové, kterou většinou znáte. Zároveň bych rád řekl, že chystáme, zatím je to jen v ideové rovině, projekt rozhovorů

Jaroslav Kraus

Michal Frankl

Leo Pavlát

o poválečném období vašeho života po roce 1945, a předpokládám, že bychom se obrátili i na některé z vás, pokud budete ochotni o tomto období mluvit.

Ředitel Židovského muzea Praha – dr. Leo Pavlát – pozdravil přítomné členy a hosty, navázal na předchozí projev Michala Frankla, zdůraznil význam všech druhů dokumentů z období druhé světové války a vyzval naše členy, aby je předávali ŽM, které si z nich případně může pořídit kopie a originály vrátit. Dále se zmínil o tom, že evidentně sílí extremistické skupiny, které mají ve svém programu vyhraněný antisemitismus. Příkladem může být jejich vystoupení v Plzni a na dalších místech. Považuje za vhodné, aby se TI, která reprezentuje přeživší holocaust, k těmto urážlivým výstupům vyslovila a odsoudila je.

Karel Sedláček

Ing. Karel Sedláček za Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém informoval zejména o pořádání přednášek o holocaustu na školách a poděkoval za spoluúčast našich členů.

V průběhu diskuse přivítala předsedkyně TI majitele hotelu **Jana Horala** a poděkovala mu za možnost konat sněm TI v prostorách hotelu DUO. Pan Horal pozdravil účastníky sněmu a vyslovil se, že patří mezi ty šťastlivce, kteří měli možnost aktivně proti nacistům bojovat.

Jiří Daníček pozdravil sněm jménem Federace židovských obcí a zdůraznil, že TI je největší a nejdůležitější složkou ze všech přidružených organizací.

Prof. Felix Kolmer:

„Vážení přátelé, jsem tady dnes vlastně místo advokáta Martina Thiela z Prahy (existuje ještě i advokát Thiel v Düsseldorfu, který oficiálně hájí naše zájmy u německých soudů). Moje zpráva bude poměrně krátká. Byl bych rád, kdybyste si uvědomili, že probíhají dva druhy žádostí. První jste podávali před lety do Penzijního ústavu v bavorském Landshutu, který je příslušný pro české občany. Ze všech těchto žádostí o tzv. „ghettorente“, jichž bylo z České republiky podáno asi sedm set, a čtyřicet tisíc z celého světa, bylo pozitivně posouzeno jen asi pět procent. Proto tehdy, po jednání s kancléřkou Merkelovou, německá vláda rozhodla, že místo této penze bude vyplácen jednorázový obnos ve výši 2000,- Euro. Ze 440 žádostí z České republiky bylo dosud schváleno a vyplaceno asi deset procent. Zamítnuty byly pouze dvě žádosti. Po jednání advokáta Martina Thiela z Prahy na úřadu v Bonnu mu bylo sděleno, že úřad projedná všechny naše žádosti do léta 2009.

Pokud jde o „ghettorente“, náš advokát Thiel z Düsseldorfu se ohradil proti negativním rozhodnutím Penzijního ústavu v Landshutu a věc se dostala k okresnímu soudu v Landshutu. Ten však rozhodl stejně jako penzijní ústav, tedy proti nám. I Zemský bavorský soud naše žádosti zamítl. Po dalším jednání advokáta Thiela z Düsseldorfu se naše žádost dostala až před Spolkový sociální soud v Kasselu, který v lednu 2009 v jednom případě rozhodl pro nás pozitivně. Zdá se tedy, že je dost velká naděje, že naše žádosti u Penzijního ústavu v Landshutu budou pozitivně posouzeny a „ghettorente“ dostaneme, pokud se toho ovšem dožijeme. Přeji všem, aby se toho dožili.“

Felix Kolmer

Jiří Daníček

Dr. Jaroslava Milotová nás informovala o vydání knihy o fotbale v Terezíně, jejímž autorem je František Stein. O termínu prezentace této knihy, která se uskuteční po dohodě se ŽO Praha, budeme informováni. Zprávu dr. Milotové o činnosti Institutu TI najdete na 9. straně tohoto čísla.

Také **Jiří Fried** nás seznámil s informacemi o vývoji a postupech ve věci „ghettorente“, které sám zjišťoval.

Věra Andryšiková promluvila na téma druhé generace. Pochválila snahu členů této generace, kteří pracují a osvědčili se v předsednictvu TI. – „Potřebovali bychom však pomoc dalších z řad našich potomků a musíme se ptát, jsou-li k tomu připraveni. Mnohé z našich dětí nejsou však z různých příčin ani dostatečně informovány o tom, co se za války dělo a nemohly si tudíž ani vytvořit citový postoj k naší historii. I když je nám někdy zatěžko s vlastními dětmi o tom všem mluvit, vyzývám vás,“ říká Věra Andryšiková, „abyste překonali své zábrany a učinili to. Jednodušší je, a možná, že jste to poznali z vlastní zkušenosti, hovořit s našimi vnoučaty. Čím je ta generace mladší, tím to jde lépe, ale potřebuje to trochu jiný přístup. Už nejsme vedeni snahou zapomenout, jako ▶

Jaroslava Milotova

Jiří Fried

Věra Andryšíková

Hanuš Hron

Michaela Vidláková

před těmi čtyřiceti lety, naopak rádi si ulevujeme ze svých traumat, které nám dosud hloďají v duších.“

Hanuš Hron hovořil o pojmu „český žid“. Vidí v něm dvojitou identitu, kterou sám sdílí. Cítí se být Židem i Čechem. Domnívá se, že stejný názor má i většina naší komunity, jen se o něm nevyjadřuje. Při tom tato země, její občané, její vlády (bez ohledu na to, kdo je tvořil), se vždycky staraly o naši bezpečnost a vždycky se k nám chovaly vstřícně a více než korektně. To nepovažujeme za samozřejmost. Na tom nic nezmění existence a občasně řádění neonacistických spolků a stran. Těm, kteří se nevěřičně ptají „jak je tohle možné?“, je třeba říci, že žijeme v demokracii, která jako systém občas selhává, ale nic lepšího zatím nemáme. „K této naší existující bezpečnosti bychom proto neměli mlčet, ale občas i poděkovat. Pokud to někdo na příštím zasedání Senátu k uctění památky obětí holocaustu nebo při jakékoli jiné příležitosti učiní, nemluvil jsem zbytečně,“ uzavírá své vystoupení Hanuš Hron.

Michaela Vidláková, měla za úkol připravit návrh usnesení sněmu TI. Jako první bod navrhla mimořádné usnesení v tomto znění:

Účastníci sněmu TI, konaného dne 2. 4. 2009, děkují své předsedkyni PhDr. Dagmar Lieblové za její dosavadní obětavou práci pro Terezínskou iniciativu a k jejímu životnímu jubileu přejí sobě i jí, aby tuto práci mohla ještě dlouho ve zdraví a se stejným životním elánem vykonávat. Přejí jí i pohodu a radost ze života a ze zdravé a spokojené rodiny – a pověřují ji, aby i nadále tak dobře a mladě vypadala a také se tak cítila a aby se dobře cítila i mezi námi. Vzhledem k potlesku, který následoval, lze mít za to, že návrh byl jednomyslně přijat.

Aleš

Zpráva o činnosti předsednictva TI za rok 2008

Dagmar Lieblová, předsedkyně TI

Vítám Vás opět po roce na sněmu Terezínské iniciativy, již podruhé v tomto příjemném prostředí. Těší nás, že i přes přibývajících léta a všelijaké zdravotní potíže se nás sešlo tolik. Bohužel i v uplynulém roce jsme se museli navždy rozloučit s řadou našich členů. Z někdejších členů předsednictva zemřeli Anita Franková a Jiří Kurt Kotouč, revizní komise ztratila svého předsedu Voka Malínského.

Staly se však i radostnější události. V březnu obdrželi dva naši členové, Felix Kolmer a Oldřich Stránský, německé vyznamenání – Spolkový kříž za zásluhy I. stupně. Udělil jim ho prezident SRN a slavnostně předal německý velvyslanec. K 28. říjnu loňského roku byla naším prezidentem vyznamenána Marta Kottová. Všem třem upřímně blahopřejeme.

Loňský sněm uložil PTI několik úkolů, podám tedy zprávu, jak se nám podařilo je plnit:

Účast na Jom ha-šoa dne 30. 4. a účast na terezínské tryzně 18. 5. – obou akcí jsme se jako vždy zúčastnili.

Vzpomínka na zahájení transportů v říjnu. Proti bývalým letům nastala změna. K desce u Parkhotelu položili kytici tři členové PTI, na hřbitově u pomníku Lodžským se nás také skupina

sešla, ale hlavní program se konal ve společenském sále Hagiboru a po něm následovalo menší občerstvení v jídelně. Podrobnou zprávu jste si jistě přečetli v 45. čísle našeho časopisu.

Vzpomínka na osud zářijového transportu se konala před necelým měsícem v Pinkasově synagoze. Je tam bohužel špatná akustika a účastníci letošní vzpomínku dost ostře kritizovali. Pro příští rok budeme muset najít nějaké řešení.

Vydání tří až čtyř čísel časopisu – vyšla čtyři čísla.

Dosud nevyřešený zůstal úkol, jak pomáhat našim členům 2. generace. Probírala jsem tento problém s pracovníkem Jointu panem Yechielem Bar-Chaimem. Zdá se, že by bylo obtížné, ba nemožné, získat nějaké další prostředky od Claims Conference globálně pro všechny členy 2. generace. Budeme uvažovat o dalších možnostech. Na mezinárodní konferenci, která se bude v červnu konat v Praze, je v jedné ze sekcí na programu také referát věnovaný problémům 2. generace.

Tolik tedy k plnění úkolů z loňska.

Činnost PTI a VV už má za léta práce stálý rytmus a probíhá vcelku klidně. VV se schází pravidelně každé první úterý v měsíci, PTI každé třetí úterý. V červenci a srpnu se schází podle potře-

Dagmar Lieblová

by pouze VV. Na schůzi jsme během roku postupně zvali hosty, ředitelku ITI dr. Milotovou, ředitele Památníku Terezín dr. Munka, vedoucího vzdělávacího oddělení PT p. Špringla, p. Jiřího Poláka. Na mimořádné schůzi jsme se sešli s představiteli organizace ICEJ p. ing. Sedláčkem a p. Kallusem. Na červnové schůzi se VV seznámil s projektem na zabudování *Pamětní síně* do plánového objektu na místě bývalého Radiopaláce (Praha 7).

O práci komisí jste si jistě přečetli zprávy v časopise.

I v minulém období jsme finančně podporovali zájezdy škol do Terezína, za předpokladu, že se účastní programu připraveného vzdělávacím oddělením Památníku. Tuto pomoc jsme mohli poskytovat díky grantům, které jsme pro tento účel obdrželi od MŠMT ČR, Claims Conference a NFOH. Pouze z vlastních prostředků bychom zájezdy v takovém rozsahu rozhodně nemohli podporovat.

Členové TI jsou jako pamětníci zvaní na přednášky a besedy se studenty v Terezíně, ve Vzdělávacím centru ŽM, ve školách, jezdí i na jiná shromáždění po celé republice. Řada členů TI také takto funguje v zahraničí. Není možné všechny vyjmenovat, určitě bych na někoho zapomněla, ale jednu přednášku přece jen zmíním. Michaela Vidláková se loni zúčastnila shromáždění k 50. výročí založení organizace Aktion Sühnezeichen Friedensdienste a přednesla tam tak působivý projev, že ji prezident SRN citoval o letošním Dnu holocaustu v Bundestagu.

Tím se dostávám k zahraničním stykům TI. Naším členům v zahraničí posíláme časopis poštou. Ti, kteří si ho chtějí číst na internetu a ušetřit tak sobě skladování papíru a nám poštovné, se vždy včas dovědí, kdy už časopis visí na webu. I v uplynulém období se na nás obracela řada lidí s žádostmi o poskytnutí rozhovorů, protože píší diplomové práce, divadelní hry, natáčejí film či se účastní jiných projektů s námětem šoa atd. Všichni vědí, že čas, kdy se mohou ještě něco dovědět od přímých pamětníků, se neustále krátí, a chtějí toho ještě využít. My se jim dle možností vždy snažíme vyhovět, i těm, kteří se teď po letech začínají zajímat o osudy svých praprarodičů a jiných příbuzných.

Nejrozsáhlejší kontakty v zahraničí máme ovšem s Claims Conference. Jsme této organizaci nesmírně vděční, že máme i na letošní rok přislíbené granty na zdravotní fond, domácí péči, naléhavou pomoc i zájezdy škol. Peníze z grantu na zdravotní fond

posíláme ŽOP a pí Zlata Kopecká pak podle pokynů výboru zdravotního fondu vyplácí příspěvky na léky a zdravotní pomůcky. Peníze z grantů určených na domácí péči předáváme agentuře EZRA, která v Praze poskytuje pomoc přeživším přímo a mimo Prahu ji pomáhá organizovat. O naléhavou pomoc a zájezdy škol se stará TI sama. Agenda spojená se získáváním grantů však narůstá, psaní žádostí a vyplňování statistických a jiných formulářů je stále náročnější. V loňském roce jsme nečekaně dostali přídavek ke zdravotnímu fondu jako částečnou kompenzaci nepříznivého kurzu dolaru, což bylo příjemné překvapení, protože původní grant byl zcela vyčerpán během třetího čtvrtletí. Chtěla bych znovu zdůraznit, že granty přiděluje Claims Conference Tereziánské iniciativě, ale pomoc je určena všem přeživším šoa v České republice, bez ohledu na to, zda jsou či nejsou členy TI, resp. některé židovské obce. V souvislosti s CC mám ještě jednu pozitivní zprávu. Od 1. ledna 2010 bude pravidelný příspěvek pro přeživší zvýšen o 24 € měsíčně.

Vraťme se však k zahraničním stykům. I nadále udržujeme přátelské kontakty s organizacemi přátel Terezína v Sasku, Braniborsku a zejména Dolním Sasku. Loni v září byl v Terezíně založen Nadační fond Centrum Leo Becka, jak a zda se rozvíjí jeho činnost zatím nevíme. Před několika lety byla v Německu vydána knížka *Die Mädchen vom Zimmer 28* od Hannelore Brenner-Wonschick, věnovaná životu děvčat v jednom z tereziánských „heimů“. Zanedlouho pak vyšla knížka v českém překladu a existuje k ní putovní výstava v české i německé verzi. Autorka založila v NSR spolek Room 28 a pořádá výstavy, besedy a další akce, kterých se účastní zpravidla i naše členky – „děvčata z osmdvacítky“. I v loňském roce pořádala organizace Maximilian-Kolbe-Werk již po několikáté rekreační pobyt pro bývalé vězně koncentračních táborů. V červnu odjelo 10 našich členů na 14 dní do Meklenburska. V letošním roce se má údajně rekreační pobyt opět uskutečnit, máme už připravený seznam účastníků i s několika náhradníky, ale oficiální pozvání jsme zatím nedostali.

V současné době má Tereziánská iniciativa v České republice asi 500 členů 1. generace, asi 130 členů 2. a 3. generace. V zahraničí máme celkem asi 80 členů.

Předsednictvo zvolené na loňském sněmu má v současné době 18 členů, z toho 14 první a 4 druhé generace. V plném počtu se však předsednictvo vzhledem k nemocem či různým zaneprázdněním sejde zřídka. Letošní sněm sice nové předsednictvo nevolí, nicméně pokud by někdo z mladších chtěl svou práci TI přispět, rádi ho kooptujeme. Věkový průměr 1. generace členů předsednictva je 81 let, věkový průměr celého předsednictva je 71 let. Vlastně je s podivem, že se nám zatím ještě daří vše potřebné zvládat.

V příštím roce uplyne 20 let od založení TI. Bude to příležitost, abychom si uvědomili, co se za ta léta podařilo, a abychom zvážili další perspektivy a možnosti naší organizace.

Jinak se úkoly pro další období každým rokem opakují:

- Dne 21. 4. si připomeneme Jom ha-šoa (Pinkasova synagoga, Nám. Míru, Terezín).
- Dne 17. 5. dopoledne se účastníme tryzny na Národním hřbitově v Terezíně a odpoledne provedení Verdiho *Rekviem* v bývalé jízdárně.
- V říjnu vzpomeneme zahájení transportů.
- V březnu 2010 si připomeneme osud záříjového transportu.
- Vydáme 4 čísla časopisu.
- Dle finančních možností budeme podporovat zájezdy škol.

Doufám, že i nadále můžeme počítat se spoluprací s Památkem Terezín, ITI, ŽOP, FŽO, agenturou EZRA, Židovským muzeem a NFOH.

Na závěr bych ráda poděkovala těmto institucím i jednotlivcům, na které jsme se mohli obracet a kteří nám vycházeli vstříc.

Samozřejmě také děkuji za dosavadní práci celému předsednictvu, komisím, poradnímu výboru i redakční radě. Všichni odváděli i přes svůj věk, neduhy a různé těžkosti dobrou práci.

A úplně na konec přeji nám všem, aby nám ještě nějakou dobu sloužilo zdraví.

Zpráva hospodáře

Pavel Werner, hospodář TI

Žijeme v době srovnávání. Srovnává se HDP – hrubý domácí produkt roku 2008 s rokem 2007, srovnává se export v měsíci prosinci roku 2008 s prosincem roku 2007 atd. V mé zprávě provedu i já několik srovnání:

Náklady v r. 2008 činily Kč 1,700.011,63, v roce 2007 činily Kč 1,680.766,40. Vidíte, že jsme vlastně na stejných číslech.

Jinak to ovšem vypadá u výnosů:

Výnosy v r. 2008 činily Kč 1,375.366,91, v roce 2007 činily Kč 1,649.994,28. To již představuje značný rozdíl, který nás netěší. Investice do podílových fondů již nic nepřináší, ba dokonce je jistina nižší o řadu procent od doby vstupu do fondů. Pouze nadační fond u ČSOB se drží – nenese ani neztrácí.

Jaké byly náklady v roce 2008? Opět provedu srovnání obou let:

Dopravné škol do Terezína v r. 2008 – Kč 844.831,30
(v r. 2007 Kč 970.015,88).

Věcné náklady (telefon, fax, pošta, kancelářské potřeby a pod.) v r. 2008 – Kč 57.309,44 (v r. 2007 Kč 51.902,44).

Zpravodaj v r. 2008 – Kč 213.293 (v r. 2007 Kč 207.310).

Mzda tajemnice včetně odvodů v r. 2008 - Kč 303.701,50
(v r. 2007 Kč 303.187).

Jaké byly příspěvky či lépe řečeno dary? Provedl jsem srovnání několika let:

2004 – Kč 381.000,-

2005 – Kč 362.000,-

2006 – Kč 225.000,-

2007 – Kč 352.000,-

2008 – Kč 137.000,-

To poslední číslo není radostné a je velice nutné, aby se příspěvková morálka zlepšila. Jak jste slyšeli ve zprávě naší předsedkyně, TI vyvíjí velké úsilí o zvyšování dotace americké nadace Claims Conference na zdravotní péči a nyní se nám podařilo, po mnoha jednáních, dosáhnout zvýšení přidělu.

Naše předsedkyně dr. Lieblová se rovněž musí podřídit právní odpovědnosti a regulím státu New York a je právně postižitelná v případě nedodržení podmínek použití dotace CC.

Rovněž pokud jde o šoa, děláme co můžeme, aby se co největší počet mládeže seznámil s naším utrpením v době nacismu.

Děláme to dobrovolně, zdarma a rádi.

Pavel Werner

Darja Stillerová

Zpráva revizní komise

Darja Lea Stillerová, předsedkyně revizní komise

Jmenuji se Darja Lea Stillerová a převzala jsem předsednictví po p. Voku Malínském. Revizní komise se stejně jako v minulých letech zabývala pravidelnými kontrolami hospodaření TI řízené hospodářem Pavlem Wernerem. Vlastní účetnictví zpracovává paní ing. J. Zoubková a RK, a podobně jako v minulých letech neshledala za uplynulé období závažnějších pochybení. Kromě vlastního finančního hospodaření se RK TI zaměřuje také na kontroly hospodaření s finančními prostředky poskytovanými Claims Conference na úhrady léků a zdravotních pomůcek. Podle smlouvy mezi ŽOP a TI proplácí příslušné prostředky žadatelům sociální oddělení ŽOP. Vzhledem k výši prostředků, které dostává-

me od CC, je nutno požadavky upravovat koeficienty stanovenými předsednictvem TI. Tuto činnost zajišťuje vzorně paní Kopecká. Všechny předložené podklady jsou pečlivě kontrolovány a řádně uloženy. Inspektoři CC, kteří provádějí supervizi, neměli k této činnosti připomínky. Celá agenda je vedena v počítači. Revizní komise mohla konstatovat, že až na nevýrazné drobnosti, které byly vždy neprodleně doplněny nebo odstraněny, je celá agenda v naprostém pořádku. Na závěr bych chtěla poděkovat paní Zlatě Kopecké za její kvalitní práci, vstřícnost a ochotu.

Usnesení sněmu Terezínské iniciativy – 2. 4. 2009

Účastníci sněmu Terezínské iniciativy konaného dne 2. 4. 2009 v počtu 138 členů:

- 1) berou na vědomí a schvalují zprávu o činnosti předsednictva TI, včetně zprávy o hospodaření a zprávy revizní komise, tak jak byly předneseny předsedkyní PhDr. Dagmar Lieblovou, hospodářem Ing. Pavlem Wernerem a předsedkyní revizní komise paní Darjou Stillerovou,
 - 2) pověřují předsednictvo a výkonný výbor
 - aby pokračovaly v běžné agendě a v další činnosti obdobně, jak bylo uvedeno ve zprávě za uplynulý rok, zejména tedy v grantové agendě, v sociálních a vzdělávacích aktivitách, ve vydávání časopisu, který má stále dobrý ohlas, a v přípravě tradičních vzpomínkových akcí a setkání,
 - aby pokračovaly a dále rozvíjely spolupráci s českými a zahraničními organizacemi, institucemi a školami,
 - aby podle možností co nejúčinněji podporovaly všechny aktivity zaměřené na boj proti antisemitismu a popírání šoa.
- Účastníci sněmu děkují všem diskutujícím za jejich příspěvky, podněty, informace a pozvánky.

K přednesenému návrhu nebyly vzneseny žádné námítky ani připomínky a usnesení bylo sněmem souhlasně přijato.

INSTITUT TEREZÍNSKÉ INICIATIVY

Jaroslava Milotová

V minulém roce uplynulo již rovných patnáct let od doby, kdy byla založena bývalými vězni terezínského ghetta Nadace Terezínská iniciativa, s posláním všestranně podporovat a podílet se na vědeckém výzkumu dějin Terezína 1941–1945, zejména v souvislosti s nacistickým „konečným řešením židovské otázky“ a jeho výsledky zprostředkovávat formou odborných publikací, internetových vzdělávacích a informačních stránek atd. (v plném rozsahu převzal v roce 1999 do své činnosti její právní nástupce, Institut Terezínské iniciativy, obecně prospěšná společnost). Pro většinu organizací bývá patnácté výročí jejich existence důvodem k oslavám či bilancování, pro Institut Terezínské iniciativy byl uplynulý rok především standardním pracovním rokem. Během něj jsme jednak pokračovali v práci na projektech, které představují trvalou a podstatnou část naší činnosti, jednak jsme aktuálně zařadili i projekty nové, většinou krátkodobého charakteru. Uplynulý rok byl také obdobím, během kterého došlo k řadě změn, především personálního charakteru, které se promítnou do činnosti a fungování Institutu i v příštích letech. K podstatným změnám došlo ve složení správní rady Institutu Terezínské iniciativy, která podle zákona č. 248/1995 Sb., novelizovaného v roce 2002, činnost Institutu řídí. Po uplynutí druhého funkčního období ze správní rady v minulém roce odešli Ing. Tomáš Jelínek a PhDr. Pavel Škorpil, jejichmi členy se stali PhDr. Jiří Šitler z Ministerstva zahraničních věcí a PhDr. Lenka Matušíková z Národního archivu, která byla zvolena předsedkyní. Oba noví členové správní rady věnují ve své odborné

a úřední činnosti tématu holocaustu dlouhodobě pozornost, jejich mnohaleté pracovní zkušenosti a vědecká erudice jsou zárukou toho, že do činnosti Institutu vnesou nové podněty a přispějí tak k jeho dalšímu rozvoji. V létě minulého roku došlo, řečeno sportovní terminologií, k přestupu dlouholetého pracovníka Institutu Terezínské iniciativy Michala Frankla, který byl spiritus agens mnoha projektů, do Židovského muzea. Za mnoho let přínosné práce pro Institut a propagaci výsledků jeho činnosti Mgr. Michalu Franklovi, Ph.D., upřímně děkujeme a přejeme mu mnoho úspěchů v novém působišti. V neposlední řadě pak věříme, že jeho odchod do Židovského muzea přispěje k dalšímu prohloubení již tradičně dobré spolupráce mezi oběma institucemi.

S ohledem na prostor, jenž nám byl na stránkách bulletinu vyhrazen, chceme zde vzhledem k širokému spektru aktivit a činností Institutu v uplynulém roce informovat jen o těch, které považujeme za zásadní. U příležitosti připomínkové akce Jom ha-shoa byla 2. května 2008 prostřednictvím internetové stránky www.holocaust.cz/cz2/victims/victims zveřejněna databáze terezínských vězňů, kteří zahynuli buď v ghettu či ve vyhlazovacích táborech. Kromě základních informací byli k celé řadě osob připojeny fotografie a digitalizované dokumenty získané v rámci prací na subprojektu Terezínské album. Zveřejnění databáze Institutu Terezínské iniciativy se setkalo s mimořádně kladnými reakcemi nejen ze strany odborné veřejnosti, které tím byl umožněn rychlý přístup k údajům potřebným pro bádání, ale i ze strany příbuzných obětí holocaustu a laické veřej-

nosti. Počet „návštěv“ v databázi se měsíčně průměru pohybuje kolem deseti tisíc, přičemž více než polovina zájemců o údaje z databáze je ze zahraničí. Zveřejnění databáze se pro mnohé uživatele také stalo podnětem k tomu, aby Institutu poskytli ke konkrétním osobám řadu cenných dokumentů nacházejících se v privátním majetku. Významně v uplynulém roce pokročily práce na již zmíněném subprojektu Terezin Album realizovaném v kooperaci s Národním archivem České republiky, kde je uložen ve fondu Policejního ředitelství Praha, jehož materiály v mnoha případech velice podrobně mapují životní osudy pražských obětí holocaustu. Od roku 2005, kdy byly zahájeny práce na tomto subprojektu, se podařilo digitalizovat dochované spisy a fotografie k cca 40 % osob deportovaných z Prahy.

S nemenší odezvou se u veřejnosti setkala i on-line prezentace projektu „Křišťálová noc v pohraničí – 70. výročí pozapomenuté události“. Do přípravy projektu, jenž, jak napovídá už jeho název, měl připomenout kulaté výročí události, které byly předehrou k holocaustu evropských Židů, se vedle Institutu zapojila či dokumenty poskytla celá řada okresních archivů, občanských sdružení i jednotlivců. Na základě několikaleté zkušenosti s provozováním našeho internetového portálu www.holocaust.cz, který i po sedmi letech po jeho spuštění zůstává největším zdrojem informací o holocaustu na českojazyčném internetu, můžeme říci, že právě toto médium je nástrojem umožňujícím v současné době co nejširší veřejnost, zvláště pak mládež, informovat a vzdělávat o tragických událostech spojených s druhou světovou

válkou. Byť bereme již jako samozřejmost, že tyto internetové stránky každý měsíc využívají desetitisíce tzv. návštěvníků, je obzvlášť potěšitelné, že jejich nemalou částí jsou studenti škol všech typů i školy samotné. V rámci České republiky nacházejí internetové stránky www.holocaust.cz největšího využití na základních školách, často při práci na školních projektech zaměřených na téma holocaust, nebo ve spojení se vzdělávacími projekty, jejichž nositeli jsou např. Židovské muzeum, Anne Frank House aj. Oproti tomu v zahraničí, především v Německu, Rakousku, USA, Velké Británii a na Slovensku, tyto internetové stránky využívají hlavně vysoké školy. To, že na českých školách je zájem o vzdělávání na téma holocaust, dokládají i jejich reakce na akci „publikace o holocaustu do škol“, na které jsme se v létě minulého roku domluvili s náměstkem ministra školství Jindřichem Kitzbergerem. Institutu Terezínské iniciativy nabídl, že pro účely vzdělávání o holocaustu základním a středním školám na jejich žádost poskytne formou daru vydané knihy. Od okamžiku, kdy prostřednictvím webové stránky Ministerstva vnitra byly školy o této možnosti informovány, se na nás již obrátily desítky různých základních a středních škol z celé České republiky. Primárně mají zájem o Terezínskou pamětní knihu, kterou chtějí využívat pro své projekty, zaměřené na mapování osudů Židů v jejich okolí. Většina z nich se však na nás obrací se žádostí o poskytnutí kompletní řady ročenky Terezínské studie a dokumenty či publikací vydaných v rámci ediční řady Knihnice Institutu Terezínské iniciativy do školních knihoven. Zájem škol o naše publikace je nepochybně dobrou zprávou o tom, že pedagogové, studenti a žáci se problematice holocaustu aktivně věnují, že informovanost a vzdělávání o holocaustu považují za důležitou součást výchovy k občanské společnosti.

Obdobně jako v letech předchozích věnovali jsme i v minulém roce pozornost přípravě dalšího svazku české i německé verze ročenky Terezínské studie a dokumenty, pro kterou nám své příspěvky poskytli historici a badatelé dalších vědních oborů nejen z Čech, ale i z Izraele, USA, Německa a Portugalska. Do sborníků byla zařazena např. esej spisovatelky a publicistky Ruth Bondyové o českých Spravedlivých mezi národy, zásadní studie o konferenci ve Wannsee, jejímž autorem je Christian Gerlach, patřící mezi současné nejlepší historiky holocaustu, či práce Lenky Šindelářové, absolventky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, o padesátileté historii Zentralstelle der Landesjustizverwaltung zur Aufklärung nationalso-

zialistischer Verbrechen v Ludwigsburgu, v níž se mimo jiné zabývá i poválečným pátráním po terezínském „lagerinspektoro-vi“ Karlu Bergelovi a neúspěšnými pokusy o jeho potrestání za skutky, jichž se dopustil v ghettu. Vedle naší vlastní publikační činnosti jsme se jako odborní konzultanti podíleli i na přípravě prací vznikajících mimo institut, mj. na německé verzi sborníku o účasti českých a slovenských Židů

na protinacistickém odboji v letech, o němž je na stránkách tohoto bulletinu referováno, na knize věnované ukrytým dětem, či na půvabné knize Františka Steinera o fotbale v terezínské ghettu, která vyjde na jaře tohoto roku. Aktivně jsme spolupracovali se sdělovacími prostředky, rozhlasem, televizí a filmem, mj. i na přípravě scénáře k filmu *Protector*, v němž osu příběhu tvoří právě téma holocaustu.

Zmizelí sousedé

Miroslava Ludvíková, Marta Vančurová

Projekt Židovského muzea v Praze s názvem *Zmizelí sousedé* v letošním roce oslaví již své desáté narozeniny. Za těchto deset let se stal společensko-kulturním fenoménem České republiky a pomalu se dostává do povědomí i v zahraničí. Projekt je od roku 1999 realizovaný Vzdělávacím a kulturním centrem Židovského muzea v Praze a na jeho koordinaci, finančním zajištění a zejména metodickém rozvoji se od roku 2004 podílí občanské sdružení *Zapomenutí*. V roce 2005 byla vyhlášena druhá fáze projektu nazvaná *Pocta dětským obětím holocaustu*, která se věnuje především osudům dětí, které za 2. světové války byly přibližně tak staré jako dnešní účastníci projektu a byly pronásledovány a likvidovány kvůli svému židovskému původu. Na počátku jsou žáci a studenti vyzváni k tomu, aby se ptali svých prarodičů a jejich známých, kam zmizeli jejich židovští sousedé a proč jsou v okolí opuštěné židovské hřbitovy. Za pomoci svědectví pamětníků zachytí ztracené lidské příběhy, dohledají a často zachránějí fotografie a dokumenty.

Podobně jako v letech minulých i rok 2008 probíhal v úzké spolupráci koordinátorů a lektorů Židovského muzea v Praze a o. s. *Zapomenutí* s jednotlivými učiteli a jejich badatelskými týmy. Každým rokem se do projektu hlásí přibližně deset nových škol. Především však pokračovaly práce již existujících týmů. Skupiny pracovaly na svých webových prezentacích, nově vznikly např. weby Gymnázia Strakonice, Gymnázia Telč, ZŠ Štoky a Bzenec. Již existující webové stránky byly také převáděny do angličtiny, aby se staly využitelnějšími při zahraničních prezentacích projektu, např. webové stránky gymnázia ve Varnsdorfu nebo gymnázia na Mikulášském náměstí v Plzni. Webové stránky jsou již druhým rokem pravidelně prezentovány na serveru *iDnes* (weby např. ZŠ Bzenec, Štoky, Hrádek nad Nisou, Gymnázium Strakonice). Podmínkou k uveřejnění na serveru *iDnes* je mj. natočení rozhovoru s někým, kdo události holocaustu nebo druhé světové války přímo zažil, a video, kde účastníci projektu zachytí vlastní postoje k projektu. *Zmizelí sousedé* tak mj. slouží na školách jako ukázka společensko-vědního projektu propojujícího různé předměty a také jako nástroj k multimediální výchově.

Jedním z neaktivnějších týmů byla loni skupina studentek pod vedením Barbory Voldřichové ze ZŠ Štoky zabývající se židovskou komunitou v Havlíčkově Brodě. Ve spolupráci s touto skupinou vznikly v loňském roce nejen česko-anglické webové stránky mapující jejich výzkum, ale také dva havlíčkobrodské panely, které se v letošním roce připojí ke stávajícím výstavním panelům. Pro rok 2009 jsou plánované i další panely (např. Gymnázium Strakonice, ZŠ Hrádek nad Nisou, ZŠ Heřmanův Městec a ZŠ Bzenec), jejichž grafické návrhy jsou plně v rukou jednotlivých týmů studentů. Proto je každý z panelů druhé fáze *Pocta dětským obětím holocaustu* jiný.

V loňském roce výstavy putující ve dvou kopiích navštívily více než dvacet míst v České republice (např. Litvínov, Olomouc, Ostrava, Bzenec). Na většině míst, která výstavy navštíví, proběhne proškolení studentů jako průvodců výstavou (tzv. vrstevnické učení, z angl. *peer guide*). Studenti jsou proškoleni jak v židovských dějinách, tradicích a kultuře, tak v příbězích jednotlivých panelů. Z metodologického hlediska se tento způsob ukázal jako velmi vhodný pro výběrovou skupinu i pro zcela nepřipravenou třídu. Téměř všude, kde proškolení proběhne, se škola zapojuje aktivně do práce na vlastním projektu.

Pokračovala i zahraniční spolupráce se školami, univerzitami a státními institucemi. Již několik let putuje výstava po Slovensku a po Spojených státech amerických. V únoru 2008 byla slavnostně zahájena v kanadském Torontu za účasti českého premiéra Mirka Topolánka, v květnu byla výstava uvedena v italské Ceseně, v polovině roku byla výstava poprvé předvedena ve Velké Británii a také v Německu, pro které byla vyrobena její německá verze.

Největším loňským úspěchem projektu bylo ocenění „Zlatou hvězdou aktivního evropského občanství“, která mu byla udělena Evropskou komisí v Bruselu. Zlaté hvězdy jsou udělovány v rámci programu *Evropa pro občany* a jsou veřejným uznáním iniciativ, které mohou být příkladem spolupráce, účinných pracovních postupů a hmatatelných výsledků.

Základní informace o projektu jsou dostupné na adrese: www.zmizeli-sousedec.cz.

Jom ha-šoa 2009 – Den vzpomínání na oběti holocaustu

21. dubna 2009 zněla jména obětí šoa nepřetržitě tři hodiny náměstím Míru v Praze 2

Nadační fond obětem holocaustu a Institut Tereziánské iniciativy uspořádaly již po čtvrté vzpomínkovou akci, na níž se zapojením veřejnosti připomínáme na veřejném prostranství oběti holocaustu čtením jejich jmen. Letos převzal nad ní záštitu primátor hlavního města Prahy Pavel Bém. Partnery projektu byly Česká unie židovské mládeže, Židovské muzeum v Praze a Lauderovy školy při Židovské obci v Praze.

Jom ha-šoa se zúčastnilo kolem 1 000 lidí, ze seznamu obětí četlo více než 130 z nich. Frontu, čekající na čtení, jsme museli nakonec přerušit, někteří smutně odcházeli, neboť se nestihli včas zapojit. K široké veřejnosti se přidalo také mnoho přeživších holocaust, jejich potomků, příbuzných, ale také žáci, studenti. Někteří přidávali také jména svých rodinných příslušníků či spolužáků. Ze známých tváří nás přišel podpořit senátor Tomáš Töpfer, náměstkyně primátora Markéta Reedová, starostka Městské části Praha 2 Jana Černochová, zvláštní vyslanec Velvyslanectví Státu Izrael Daniel Megiddo, představitel židovské komunity, předseda Židovské obce v Praze František Bányai, ředitel Židovského muzea v Praze Leo Pavlát, a také zástupci romské komunity Karel Holomek a Čeněk Růžička.

Současně jsme poděkovali všem, kteří poskytli fotografie a materiály ze svých soukromých sbírek do Databáze obětí, online zdroje informací a autentických materiálů o českých i evropských obětech holo-

caustu <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/victims>. Institut Tereziánské iniciativy připravil informační materiál, jehož součástí byly darované materiály, naleznete jej na www.holocaust.cz.

Studenti Lauderových škol při Židovské obci v Praze pracovali ve spolupráci s Institutem na projektu Právo v době bezprávní pod vedením Gafny Foltýnové, jeho výstup byl prezentován studenty na náměstí Míru.

Letošní ročník měl ve srovnání s minulými lety rekordní návštěvnost.

Uspořádání Jom ha-šoa, veřejná připomínka obětí holocaustu, se zapojením veřejnosti je naší aktivní odpovědí na tendence popírání holocaustu, sílícímu

neonacismu a rasismu. Děkujeme všem za účast.

Děkujeme také partnerům projektu, mediálním partnerům, dárcům a našim dobrovolníkům.

Vzpomínkovou akci finančně či věcně podpořili: Entertainment service s. r. o., Magistrát hlavního města Prahy, Martin Šárka, Mamacoffee, Nadace Židovská obce v Praze a Dutch Jewish Humanitarian Fund.

Mediální partneři: Hospodářské noviny a Radio 1.

Dobrovolníci: Lenka Kopřivová, Jana Maláková, Zuzana Kosáková, Šimon Krýsl.

Marta Malá, ředitelka Nadačního fondu obětem holocaustu

Jom ha-šoa v Terezíně

Za nejnebezpečnější nepovažují ten tisíc pokřikujících neonacistů, ale těch téměř deset milionů lhostejných

Jak ten čas běží! Připadalo nám, že je to teprve nedávno, snad jen pár let nazpět, kdy v Památníku Terezín začala tradice pokaždé o Jom ha-šoa postupně předčítat jména zavražděných. Každým rokem 100 jmen.

K předčítání jsou pozváni vždy dva z těch, kteří šoa přežili, v symbolickém vzpomínání na své rodiny, přátele, známé i neznámé, kteří toto štěstí neměli. Jak uvedl ředitel Památníku Terezín, Dr. Munk, těch „pár let nazpět“ je ale letos už 18. (A 18 let – to už je celý život mnoha našich vnoučat.) Takže do dnešního dne zaznělo 1800 jmen žen, mužů a dětí. Jenže – než-li by byla přečtena všechna jména jen těch, kteří zahynuli v Terezíně, trvalo by to ještě dalších asi 330 roků. A to představuje jen malý zlomek z počtu Židů zavražděných za holocaustu. Proč ta jména čteme? Aby žádný z mrtvých nebyl jen číslem v tom nesmírném počtu obětí. Je potřeba připomenout, že každý z nich byl kdysi živoucím člověkem, jehož život byl tak krutě a nesmyslně ukračen.

V letošním roce připadl čestný úkol předčítat jména dvěma bývalým vězeňkyním Terezína, Judis Urbanové a Michaelae Vidlákové – když tehdy přijely do Terezína, bylo jedné 3 a druhé 6 let!

Vzpomínkový obřad se konal v kinosále Muzea ghetta za účasti řady čestných hostů mj. i z české vlády, z Ministerstva kultury, starostky Terezína a dalších osobností, přítomni byli i studenti plzeňského gymnázia, v němž již po léta probíhají projekty zabývající se holocaustem, mezi účastníky byli také návštěvníci Muzea ghetta z Izraele a z USA.

Hlavní projev přednesl pan Alexandr Vondra, v originálním příměru mezi známou otázkou ze sederové večeře – čím se liší tato noc od ostatních nocí – a otázkou, čím se liší tento den od ostatních dnů. Ve své řeči vzdal úctu statečnému boji hrdinů povstání varšavského ghetta a připomněl, že právě datum začátku tohoto povstání bylo v Izraeli zvoleno za vzpomínkový den na oběti šoa, Jom ha-šoa.

Na vzpomínkový obřad navázala vernisáž výstavy pořádané organizací Centropa, která pomocí osobních výpovědí a rodinných fotografií mapuje, co zbylo z kdysi tak košatého života evropských Židů. Spojení předchozího obřadu se zahajovanou výstavou, která ukazuje, že zde přece jen existuje ještě i přítomnost a budoucnost, osvětlil pan Eduard Serotta, fotograf a duše celého projektu Centropy.

Jednu s předčítajícími, Michaelu Vidlákovou, pak oslovila reportérka z TV Nova s několika otázkami, např. které fotografie na uvedené výstavě se týkají jí a její rodiny, jak coby dítě vnímala Terezín a jak vnímá dnes aktivity neonacistů. Oslovená ukázala vystavené fotografie, zodpověděla i otázku, týkající se Terezína, s tím, že hlavním poci-

tem pro ni bylo jednak vnímání snahy dospělých – obětavých pečovatelek v dětském domově i sester a lékařů na marodce – děti chránit a pomáhat jim. A pak ještě strach, aby rodiče neodvezli s transportem bez ní nebo ji bez rodičů. Další otázku, pokud jde o neonacisty, poněkud rozvedla, a současně podotkla, že televize ráda ukazuje potyčky neonacistů a anarchistů, také např. nedávnou napjatou situaci v Ústí, ale nikdo ji nepojmenuje pravým jménem, že ve skutečnosti jde o naprosté terorizování všech místních pokojných obyvatel, jimž vzhledem k povolenému pochodu neonacistů nefunguje veřejná doprava, jimž se doporučuje nevycházet nebo opustit město a zabeznit okna. A proti tomu je demokracie bezmocná!?? A ještě připojila, že zřejmě mírová manifestace, jaká byla minulou neděli (19. 4.) v Praze, kde se nikdo nepere, žádné televizi nestojí ani za krátký šot. Svě názory pak uzavřela tím, že za nejnebezpečnější u nás nepovažuje ten tisíc pokřikujících neonacistů, ale těch téměř deset milionů lhostejných. Ovšem velká část tohoto interview se na Nově neobjevila. Zřejmě se jim takováhle kritika moc nehodila, a tak dali do vysílání jen ten závěrečný slogan.

MV

☆ ☆ ☆

21. dubna, v den vzpomínání na oběti šoa, byl hostem Lucie Výborné v Radiožurnálu Michal Frankl z Židovského muzea. V hodinovém rozhovoru vyjasnil pojmy šoa, holocaust, moderní antisemitismus a pravicový extremismus. Bylo to velice fundované, výborné vystoupení a připomínka tohoto dne.

Eva Štichová

TRYZNA ZA RODINNÝ TÁBOR V PINKASOVĚ SYNAGOZE

V neděli 8. března se v Pinkasově synagoze konala tradiční vzpomínková tryzna za „rodinný tábor“, který byl v noci z 8. na 9. březen 1944 zlikvidován v Osvětimi. Šlo o největší hromadnou vraždu českých občanů za války.

Tryznu zahájil předseda obce František Bányai. Hlavní slovo měla Michaela Vidláková, která přečetla vzpomínky někdejších postižených vězňů. Na závěr se pomodlil kaddiš zemský rabín Karel E. Sidon.

Z projevu Michaely Vidlákové:

Každý rok v tomto čase vzpomínáme na osud transportu ze 6. září 1943, jehož příjezd do Birkenau se tak výrazně odlišoval od všech ostatních transportů. Žádná selekce. Žádné ošťihání dohola. Vězni si mohli ponechat své oblečení. A co víc: ženy a muži, ubytovaní v jednom táboře, jen v různých barácích, se mohli spolu ve dne setkávat. A děti chodily přes den do dětského bloku, kde se jim obětavě věnovali laskaví vychovatelé, aby je zabavili, učili a především odvrátili od brutálního osvětimského světa. Podobně neobvyklé přijetí čekalo v tomto tzv. terezínském rodinném táboře i další dva terezínské transporty: v prosinci 1943 a v květnu 1944. Avšak nebylo to na dlouho. V noci 8. března byli vězňové ze zářijového transportu usmrceni v plynových komorách. Výjimkou byla jen dvojčata, zdravotní per-

sonál a taky nemocní, kteří byli v tom čase na nemocničním bloku. A až na několik stovek vězňů, kteří byli posláni do jiných táborů na práci, v červenci 1944 zbytek terezínského rodinného tábora rovněž skončil v plynových komorách.

Tady, v tomto emotivním prostoru, kde jsou tu s námi nejen ti mrtví ze zářijového transportu, ale i všichni ostatní, kterým se nepodařilo přežít, tady si vždy znovu a znovu připomínáme onu tragickou březnovou noc. Tentokrát nechme promluvit ty, kteří rodinný tábor přežili a své vzpomínky uchovali tím, že je zapsali nebo odvyprávěli. Jsou mezi nimi dokonce i dva účastníci zářijového transportu.

Ruth Eliášová ve své knize „Naděje mi pomohla přežít“ vzpomíná:

...Děti ve vagonu plakaly, nemocní naříkali, kbelík s vodou byl brzy prázdný a začala nás trápit žízeň. ...Na noc jsme se zorganizovali, jak nejlépe to šlo. Polovina se natáhla na zem, zatímco druhá část se tísnila vstojе. Byla prosincová noc a krutá zima, a tak jsme se alespoň zahřívali jeden o druhého. ...Malé děti se tiskly ke svým matkám, které se zoufale snažily je utěšit. V téhle situaci zazněla náhle píseň, kterou jedna maminka zpívala své sotva pětileté holčice: „Růžovou ti krinolínu koupím dítě mé, až půjdeme spolu na veliký bál...“

Byl to jen obyčejný šlágr, ale pro nás v téhle situaci velmi dojemný. Se slzami

v očích jsme všichni přizvukovali. Kdykoli jsem tu píseň později slyšela, pokaždé se mi ten obraz vybavil. Obě dvě, matka i holčička, zahynuly v plynu.

A zde vzpomíná jeden z chlapců:

Jel jsem v září 1943. ...Byl jsem v rodinném táboře BIIb a protloukal jsem se tam všelijak. Byli jsme přesvědčeni, že máme protekci, neostříhali nás, dostávali jsme i balíky, a tak jsme celkem klidně žili dál. Ženy a muži v jednom táboře, považovali jsme to za výjimečný stav.

*Můj osud se změnil tím, že jsem byl drzý k blokovému, nesnášel jsem, když mě někdo komandoval. A on mě za trest postavil k vratům. Bylo to koncem února, byla velká zima. Dostal jsem vysoké horečky, a protože v bloku byli už dva s vysokými horečkami jasně identifikováni, že mají tyfus, tak doktor Heller řekl: „To je třetí případ tyfu,“ a vzal mě do infekčního *krankenbau*... Zařadili mě na oddělení, kde pode mnou, nade mnou, vedle mne byly samé případy tyfu. Ten jsem našťestí nedostal, ale doktor Mílek, který byl šéfem infekčního *krankenbau*, poznal, že nemám tyfus, ale těžký zápal plic. ...Blížil se 7. březen. Najednou jsme se dozvěděli, že celý transport půjde na práci do Heydebrecku. Bohužel, celá řada chlapců utekla z *krankenbau* – na smrt. Dr. Mílek je nepustil, ale oni utekli. V horečkách se mi zdálo, že taky utíkám, ale našťestí to byl jen sen. Tím, že jsem zůstal na *krankenbau*, jsem si zachránil život.*

Tolik vzpomínka Ericha T.

A opět Ruth Eliášová:

...Tři měsíce před námi sem přijel zářijový transport z Terezína. Všechny nechali žít a umístili je do rodinného tábora. ...Koncem února 1944 jsme dostali lístky, abychom napsali domů. Nařídili nám, abychom lístky datovali o měsíc dopředu, s datem z konce března. ...Pátého března při večerním apelu byl vydán rozkaz vrátit se po apelu okamžitě do baráků, bez obvyklé „večerní promenády“. Bylo zakázáno vycházet i vyhlížet z okna. Když se ráno otevřely dveře, zjistily jsme, že celý zářijový transport byl přestěhován do sousedního tábora. Hned po večerním apelu nás znovu zavřeli do baráků. Nemohly jsme usnout, tušily jsme, že se děje něco hrozného. Slyšely jsme hukot motorů, a najednou jsme zaslechly zpěv. Zpočátku tichý, postupně stále hlasitější. Zpívali naši národní hymnu Kde domov můj a židovskou národní hymnu Hatikva (Naděje). Když jsme ráno nastupovali k apelu, bylo v sousedním táboře ticho, ale z komínů

stále ještě stoupal kouř a pach spáleného masa byl silnější než jindy. ...O měsíc později došly adresátům lístky z Osvětimi. Stálo na nich – Moji milí, mně i mé rodině se daří dobře, jsme zdraví a posíláme Vám srdečné pozdravy.

Nakonec několik úryvků z mimořádné vzpomínky jiné Ruth, která přijela zářijovým transportem. Vypráví, jakým zvláštním způsobem se zachránila. Není jasně, nakolik se sen mísí s realitou, ale dokresluje to horečnou atmosféru oněch dní:

...Teď budu vyprávět o tom, jak jsem byla zachráněna. 4. března 1944 jsem měla následující sen. Zdálo se mi, že do našeho tábora vjíždí auto, žlutý kabriolet, které dělá velký hluk nějakou houkačkou, a tím rámušem jsem se vzbudila. A v tom okamžiku jsem slyšela jakýsi hlas, který mi nařídil (bylo to v němčině, ale řeknu to česky): „Vstaň, ustroj se a vyjdi ven na *lagerstrasse*!“ Podívala jsem se na hodinky – to byly ty po zemřelém otci – byly přesně tři hodiny. Vzala jsem si černý kít, který jsem nosila při práci v písárně, a vyšla jsem na *lagerstrasse*. Bylo úplné ticho, tři hodiny ráno. Dívám se kolem sebe na všechny strany. Doleva byl směr k táborové bráně, kde vidím vjíždět přesně totéž žluté auto, o kterém se mi právě zdálo. Takové auto ještě nikdy v našem táboře nebylo, viděla jsem je poprvé v životě. Schovala jsem se v revíru, kde jsme měli nahoře ve dveřích velké sklo, kterým jsem viděla co se děje. Žluté auto zastavilo vedle našeho bloku, měli jsme číslo 30, vedle nás byl blok 28,

tzv. starobinec. Tam byla blokovou René Neumannová. Z toho žlutého auta vystoupil sturmscharführer doktor König, to byl stejný kalibr jako doktor Mengele, a vešel do bloku 28. To jsem viděla, vyběhla jsem ven, běžela k bloku 28 a poslouchala, co se děje. Slyšela jsem něco dva pohlavky a René na to řekla: „Můžete mě tlouct, jak chcete, nic jiného nemohu říct.“ Na to řekl König – teď to řeknu německy: „Ist ja auch egal, den übermorgen existiert ihr alle sowieso nicht mehr.“ To mi stačilo, utíkala jsem do svého bloku a viděla ještě, jak si König sedl do toho žlutého auta a odjel. To bylo 4. března. Běžela jsem do mužského bloku a vzbudila našeho vedoucího lékaře dr. Hellmanna. Hellmann řekl: „Co blázníš, jsou tři hodiny dvacet. ...Co děláš v téhle době na *lagerstrasse*?“ Tak jsem mu krátce řekla, co se mi zdálo, že to auto mě ve snu vzbudilo, a co jsem pak slyšela. Dr. Hellmann řekl: „To není možné!“ A pak ještě řekl: „Tak uvidíme, co se stane.“ Já jsem od této chvíle byla, jak se v táboře říkalo, Ich war auf Draht, byla jsem ve střehu, číhala jsem, co se stane, když König řekl: Übermorgen existiert ihr nicht mehr. Nehnula jsem se z bloku, seděla jsem v písárně. V pokojíčku se mnou bydlela malířka Dina Gottliebová, pro kterou denně jezdilo auto, dělala nějaké kresby pro Mengeleho. Dina byla zavolána a vrátila se asi za tři minuty. Zeptala jsem se: „Dino, co se děje?“ A ona řekla: „Vedle je Mengele a sepisují nějaký seznam.“ Jak jsem slyšela slovo seznam, zareagovala jsem jako blesk... Letím do písárny, kde

stál náš vedoucí lékař dr. Hellmann a unterscharführer Flagge, to byl náš kvazíšéf. Nejvyšší šéf byl Mengele, potom Flagge. Ale musím říct, že to byl velmi slušný člověk, to je uvedeno i v knihách o Osvětimi. Hodně pomáhal, nosil ovoce, citrony, medikamenty, obvazy, opravdu pomáhal, kde mohl. Zeptala jsem se: „Co tady píšete?“ Odpověděl mi náš lékař dr. Hellmann: „To je reklamační listina, Mengele nařídil napsat seznam dvaadvaceti zaměstnanců nemocnice, lékařů a ošetřovatelek a pět párů dvojčat z našeho tábora.“ Když jsem to slyšela, řekla jsem: „Já chci taky na tu listinu.“ Hellman řekl: „Jsem u čísla 21, už je volné jen jedno místo.“ Řekla jsem: „Chci být zařazena na to 22. místo.“ V tom rozčilení jsem zapoměla na maminku a Hellmann říká: „A co s tvou maminkou?“ „Propánaboha, co s maminkou,“ zděsila jsem se. Na to povídá Flagge, řeknu to německy, to jsou slova, na která v životě nezapomenu: „Also die Ruth kommt auf die Liste.“ Zeptala jsem se, co se stane s maminkou? „Ich kann dir nichts mehr sagen, du siehst deine Mutter wieder.“ Tak jsem se dostala na poslední vyreklamované číslo 22. Zachránil mě můj sen, je to neuvěřitelné, ale tak to bylo. Příští den přišel rozkaz: Všichni pracující musí opustit tábor, pojedou se na práci do Heydebrecku.

Dneska už víme, že to byla záměrná lež. V onu osudnou březnovou noc skončil život českých židů, kteří v září 1943 přijeli do Osvětimi. Vzpomeňme tedy na ně – i na všechny ostatní.

Lidé odcházejí, svědectví zůstávají

Nedávno vyšla péčí Společnosti pro odbornou literaturu Barrister a Principal v Brně kniha Heinze J. Herrmanna *Můj boj proti konečnému řešení židovské otázky s podtitulem Z Opavy a Prostějova přes Terezín, Osvětim-Birkenau a Dachau do Izraele*. Z němčiny ji přeložila Eva Herrmannová. Jak už titul napovídá, chtěl autor vydat svědectví a poučení i pro ty, kteří se dosud dověděli jen málo či nic o fenoménu, zvaném holocaust.

Na počátku je líčení běžného života židovského chlapce v Opavě, městě, kde byli Židé vystaveni značnému tlaku německého obyvatelstva, které se stále více přiklánílo k hnutí sudetoněmeckých nacistů, a po podepsání mnichovské dohody bylo přičleněno k „říši“. Heinzova rodina stáhla včas utéci do Ostravy a později do Prostějova.

Deportaci ovšem Heinz neunikl. Nejprve Terezín, pak Osvětim a Dachau. Kapitola o Terezíně je krátká a stručná, zato o Osvětimi se dozvíme hodně, protože mladému vězni se díky jeho instalatérskému řemeslu podařilo při pohybu po táboře poznat tamní poměry šíře než většinu z nás. Proto zde může podrobně popsat nemocniční blok, selekce, práci na stavbách, např. B II – Birkenau, ale také při demontování plynových komor a krematorií v listopadu 1944. Nezůstali mu skryty ani takové jevy táborového života jako podplácení, výměnný obchod apod. Zažil i vyklizení tábora 17. a 18. ledna 1945 a rozkaz k pochodu smrti.

Po takovém pochodu se ocitl Heinz v Dachau. Informuje, že se tam ještě v únoru až do konce března konaly pokusy na věznicích, zaměřené zejména na malárii, srážlivost krve a podchlazení organismu. 9. dubna 1945 byl tábor téměř bez boje předán Američanům, když předtím bylo mnoho vězňů odvečeno. Nicméně velitel tábora se zdráhal splnit Himmlerův příkaz k úplné likvidaci tábora i vězňů a tak se tu Heinz dočkal osvobození.

Svým zevrubným popisem událostí a prostředí bude kniha zdrojem poučení i pro méně zasvěcené a svým rozsáhlým poznámkovým aparátem usnadní orientaci v celkovém historickém rámci.

Heinz J. Herrmann zemřel v roce 1993 v Izraeli.

E. Št.

Jeden z tisíce příběhů

V pořadu *Tisíc příběhů*, který Český rozhlas Praha vysílá vždy v neděli v 17.30 hod. zazněl 29. března příběh naší kamarádky Maudky. Hovořila o své knize *Co oheň nespálil*, ve které líčí svou cestu z Prostějova do Izraele, své válečné zážitky a osudy rodiny i svůj život v nové vytoužené vlasti v Izraeli. Ráda však nyní navštěvuje i svou rodnou zemi a uplatňuje tu své zkušenosti.

Má ještě plno plánů a my jí přejeme, aby své záměry v pohodě uskutečnila.

E. Št.

Jak jsme my viděli a vidíme svět

Michaela Vidláková

„...ta mládež je dneska hrozná, ...to za našeho mládí nebylo, aby byly děti tak hrubé, bezcitné, nevychované, zajímají je jen diskotéky, drogy, hlasitá muzika, sprostárny.“

Taky si to myslíte? Podívejte se tedy na ukázky z literární a výtvarné soutěže, která byla vypsaná jako každoročně Památkem Terezín. V roce 2008 pod názvem „Jak viděli a vidí svět“.

Malý vzorek z desítek prací. Počet účastníků soutěže rok od roku přibývá a porota má problém vybrat ty nejlepší. Všechny jsou neuvěřitelně jímavé i zajímavé, plné nápadů a symbolů, se zvláštní schopností vcítit se a vyjádřit se tak, jak bychom to my, kdo jsme to sami prožili, snad ani nedovedli.

No, posuďte sami.

Praha zadržela neonacistům dva pochody, zákaz třetího propásla

14. března 2008 Pražský magistrát zakázal neonacistům dva pochody, kterými chtěli 1. máje demonstrovat nacionalistickou sílu.

Třetí ale zůstává povolený. Do Prahy se tak stále chystá tisícovka pravicových extremistů. Nemáme páky jim v tom zabránit, brání se úředníci.

(z tisku)

Přežil

Jediný

S očima vyděšenýma

Probouzíš se

ještě dnes

Bezmocný pláč

Neslyšné výkřiky

A hlasité ticho

Slyšíš

ještě dnes

Slyšíš?

Už zase táhnou

Plzní a Prahou

Plzní a Prahou

Plzní a Prahou

Michaela Kotková (14 let), Teplice

Plzeň:

Pochodu neonacistů na výročí židovských transportů úřady nezabrání

Pravicoví radikálové chtějí pochodovat 19. ledna kolem synagogy v Plzni. Tedy právě v čase, kdy si město připomene výročí transportu plzeňských Židů do koncentračního tábora. Organizátoři jakoukoliv spojitost popírají. Městská policie konání pochodu ve svém okrsku nedoporučila. Zástupci centrálního obvodu tvrdí, že ho zakázat nemohou, že pro to nebyly splněny zákonné podmínky.

(z tisku)

Přežil

Jediný

Slyšíš ještě dnes

Výstřely z pušek

Nárek hynoucích těl

A řev skopčáckých bachařů

Přežil

Jediný

Očima vyděšenýma

Ohmatával běs

Hákový kříž

A ostatní drát

Chránil jeho chrám

Přežil

Aby nezapomněl

Na rány bičem

Vypálené číslo

A chlad v objetí smrti

Přežil a nezapomněl

Lukáš Klečka (14 let), Teplice

Slzy pro Terezín

Matěj Forejt (14 let)

Církevní gymnázium, Mikulášské nám. 15, Plzeň
ved. ped. Milena Deglová

Toho rána se pan T. vzbudil časně. Snad ani slunce ještě nevyplulo nad obzor, ale ulice pod T.ovým oknem už byla plná hluku. Tramvaje, auta, kouř, děti, rodiče, rodiče těch rodičů. Všichni spěchali, jen T. mohl být v klidu. Do práce už nechodí, dojde si pro noviny, a pak si možná někdy odpoledne zajde s několika známými někam do restaurace. Přece jen se už pár týdnů neviděli.

A vlastně, kdo je vůbec pan T.? Není to ani tak člověk, spíš myšlenka zrozená v mé hlavě. Ten muž nikdy nežil a ani žít nebude, ale přesto si prožívá svůj neskutečný život. V mých myšlenkách, v mé hlavě. To, co prožívá, co si myslí, jsem mu vymyslel já. Jeho

příběhy a osudy jsou předem určené, ale i tak jsou dokonce i pro mne často dost překvapivé. I mne často překvapí, co jsem T.ovi přichystal.

Když asi po půl deváté alespoň trochu opadl každodenní ranní ruch, zašel si T. do stánku nedaleko svého domu pro čerstvý denní tisk a po návratu si připravil, jako každé ráno, šálek sypaného zeleného čaje, který si kupoval výhradně v Zahradní čajovně paní M. na konci ulice. Lepší zelený čaj než ten ze Zahradní čajovny, se, alespoň podle T.ova názoru, nedá pořídit nikde jinde na světě. Pára, stoupající ze šálku, vytvářela ve vzduchu stále se měnící obrazce a T. líně obracel listy novin. Dnes nic nového, nic převratného. Jeho zrak klouzal z jednoho titulku na druhý. Až najednou (bylo to asi na straně 3) ho upoutal silný nadpis na začátku strany. Centrem města budou pochodovat neonacisté. T.ovi přeběhl mráz po zádech. Najednou se mu vybavili někteří jeho přátelé a známí, kteří byli za války odvezeni do koncentračních táborů daleko na východě. Někteří z těch přátel mu o této době párkrát vyprávěli. Ti další už vyprávět nebudou, jejich hlasy navždy umlkly někde daleko od vlasti. T. na chvíli odvrátil oči od novin a zamyslel se. Jak může někdo tvrdit, že nikdy v koncentračních táborech neexistovaly žádné plynové komory? Vždyť v nich zahynulo tolik nevinných lidí. Děti, rodiče, rodiče těch rodičů. A jak se může někdo i dnes hlásit k té strašné a nesmyslné hitlerovské ideologii? Co některé lidi vede k tomu, aby měli takové názory? Možná je to touha zařadit se do velké skupiny, jež dokáže čas od času vyvolat poměrně velký rozruch. Možná si někteří mohou tímto způsobem kompenzovat své osobní potíže. Každý má ale asi svůj důvod a svou cestu k takovým myšlenkám. Vždy, když T. o něčem takovém slyšel, cítil v sobě podivnou směs pocitů. Nebyl to vztek nebo nenávisť vůči těm lidem. Cítil vždy smutek a tíseň, když si vzpomněl na to, jak asi žili ti, co byli uvězněni v těch strašných táborech hrůzy.

Pokuste si někdy vzpomenout na to, co jste všechno udělali, viděli, s kým jste se potkali, co vše se ve vašem životě za jeden rok stalo. Procházejte si celý rok den po dni a uvědomte si celou jeho délku. Ti, co byli v táborech zcela neprávem vězněni, tam často museli vydržet i mnohem déle. A ještě si také, prosím, uvědomte, že oni neměli ten váš přepych, blahobyt a nudu všedního dne. Každý den bojovali o jídlo i o holý život. A ne všichni úspěšně. - T. si náhle uvědomil, že je už na konci článku. Během svého rozjímání o věznicích a koncentračních táborech sice nepřestával číst, ale proud jeho myšlenek se ubíral úplně jiným směrem, a tak nakonec zjistil, že si z textu nepamatuje snad jedinou větu. Ze šálku s čajem stoupal už jen nepatrný sloupec páry, v němž T. najednou viděl lidské tváře, jež se vždy hned rozplynuly. T. naposledy pohlédl na článek a otočil list.

Když jsem byl poprvé, a zatím i naposledy v Terezíně, udělalo na mne to místo ohromný dojem. Možná právě tam se v mé hlavě zrodil pan T., a pak už jen čekal, kdy mi o sobě dá vědět. Terezín se na první pohled zdá jako úplně normální město, ale je tu přece jen něco, co ho od jiných měst odlišuje – jeho pohnuté dějiny. Přestože je jeho vlastně asi nejslavnější a také nejsmutnější období už přes půl století za námi, je tu ona tragická doba stále cítit na každém kroku. Jako bychom se zde i dnes setkávali s těmi, co tu žili před námi. Ještě víc ale dolehne na člověka ten temný a tíživý stín zdejší minulosti v Malé pevnosti, v místě utrpení desítek tisíc žen, mužů i dětí. Zároveň nám toto místo ale připomíná také hrdinství a neustávající boj Čechů proti cizí krutovládě. Je připomínkou toho, že i český národ se v nejhrošších dobách dokáže spojit a tváří v tvář se postaví nepříteli. Terezín je místem smutku, ale také jakési naděje, že vše zlé snad jednou pomine. Tyto pocity a nálady ale asi nejvíce působí na toho, kdo přijíždí do Terezína jen výjimečně. Zdejší obyvatelé se už asi proti tomuto pocitu otupili. Terezínský genius loci už nad nimi nemá téměř žádnou moc. Zatímco já přecházel most ve středu města stisněn depresivitou místa, jež byla toho dne ještě více umocněna šedivou mlhou a neustálým, vytrvalým deštěm, několik místních podivných individuí se na tomtéž mostě povalovalo na zemi s cigaretou v ruce. Ani jeden z nich nevypadal, že je svazován stejným pocitem jako já.

K večeru jsem pak z Terezína odjížděl... rozpršelo se ještě víc. Bylo to, jako by obloha oplakávala smutný osud města. Po skleněných oknech auta tekly ty slzy jedna za druhou, a když jsem se po chvíli ohlédl zpět, už jsem neviděl vůbec nic. Celé město bylo zahaleno do husté tmavé mlhy. Od té doby jsem v Terezíně nebyl. V myšlenkách se tam ale často vracím a všechna místa navštěvuji znovu a znovu. Určitě se tam ale chci opět někdy podívat a vše si zase projít v tom skutečném, hmotném světě, ne pouze tajně v hloubi svých myšlenek...

Vzpomínky bolí

Tereza Podsedníková (15 let)
ZŠ Bystřice n. P.

Pandořina skříňka

Markéta Šrumová (13 let)
ZŠ U stadionu, Litoměřice.

Neňí úniku

Veronika Smolíková (17 let)
Gymnázium Strakonice

Proč násilí?

Klára Podlahová (17 let)
Gymnázium Strakonice

My bychom zavírat oči neměli

Lucie Langrová (16 let)
Gymnázium J. K. Tyla, Hradec Králové

JAK ŠEL ŽIVOT

Když mi bylo deset let, řekla mi mladá a krásná teta Ela: „Teď už jsi velká, už máš dvě číslice.“ Teta Ela zahynula i se svým manželem, tatínkovým bratrem, spolu s ostatními vězni rodinného tábora v Birkenau.

Teta Rita, hezká mladá černovláška z Kolína, odkud pocházela rodina mé maminky, měla malou holčičku Evičku a rodinný dům. Stěny dětského pokoje byly pomalovány Ritinými kresbami, zřejmě zdědila nadání po svém otci, jeden z jeho obrazů visel i u nás v bytě. O několik let později – a naposledy – jsem se s Ritou setkala v Terezíně. Klečela vedle kbelíku se špinavou vodou a drhla podlahu v Drážďanských kasárnách.

Z raného dětství si pamatuji maminku hrající na klavír a vedle ní tatínka s houslemi. Idyla, jež měla brzy skončit.

Mezi mými kamarádkami byla Dita K. Utkvěla mi v paměti kvůli krátkým silným lokýnkám – říkalo se jim buřtíky – a hloupému výroku o tom, že se bude po smrti v rakvi nudit. Dita byla mezi prvními, kdo zmizeli z mého obzoru, když začaly jezdit transporty.

Pamatuji se, kdy jsem viděla poprvé žlutou hvězdu, kterou jsme museli nosit. Bylo to z okna domu ve Veletržní ulici. Když jsem se z téhož domu dívala asi o čtyři roky později, byla jsem o 30 kg lehčí a mnohem zkušenější.

Mám poslední rodinnou fotografii, pořízenou u příležitosti dědečkových sedmdesátin. Z devíti lidí na snímku už žiju jenom já. Můj dědeček zahynul v Treblince, jak jsem si přečetla v Terezínské knize. Richard Glazar, autor knihy Treblinka, slovo jako z dětské říkanky, strávil v Treblince rok, později se mu podařilo uprchnout. Já jsem ho poznala v penzionu v Janovského ulici. Nemoc jeho ženy byla asi tou poslední kapkou a Richard Glazar ukončil svůj život skokem z okna penzionu.

Když jsem se po válce vrátila s maminkou a se sestrou do Prahy (to, že moje sestra Jana prošla ve dvanácti letech selekcí v Osvětimi, byl zázrak - zázraky se přece jen někdy občas dějí), neměly jsme nic na sebe ani peníze. Nikdy jsme nebyli majetní. Přijaly jsme s povděkem dar Židovské obce, vlněné deky. Pokud se pamatuji, měly zelenou nebo khaki barvu. Maminka je barvila v těžkém starém otlučeném hrnci a dala nám z nich ušít kabáty. Měla jsem dokonce dva, hnědý a modrý. Barvení maminku zřejmě inspirovalo, pomocí barvy Duha a starého hrnce si přivydělávala barvením starých oděvů. O mamince a její obětavosti by bylo možno napsat román, ale to až jindy. Ve 39 letech se vrátila s nemocnými dospívajícími dcerami (obě jsme měly tuberkulozu) a holýma rukama. Zemřela ve dvaapadesáti letech.

Ke vzpomínkám patří především přátelství v „Kinderheimu“, nejsem jediná, kdo na ně vzpomíná a komu pomáhalo.

Někdy se nemohu vyhnout představě (slyšela jsem o tom) nacpané plynové komory, v níž se každý snaží dostat se výš a trochu se naposled nadechnout. Děti i dospělí, rodiče a děti, pravděpodobně i můj tatínek. Bez otupělosti by člověk nemohl žít. Proč mne vždy napadá, když vidím malé děti „chudáci, čeká je život“? Není to normální, jako nebyl normální náš život, který se na nás podepsal.

Když jsem mezi lidmi, kteří mne neznají, snažím se nenápadně prohodit něco o své minulosti nebo původu, abych předem zamezila jakékoli poznámce jen připomínající antisemitismus. Víím, že bych neměla odvalu, energii ani schopnost reagovat nebo se dokonce postavit před účastníky protizidovské demonstrace a říci jim svůj názor, jako to dělají mí potomci, kteří vyrostli v Izraeli. Už kvůli nim víím, že jsem nežila nadarmo.

Anna Pospíchalová je Spravedlivá mezi národy

Paní Katarína Winter, dnes Kathryn, se narodila v Račisdorfu (dnes Rača) nedaleko Bratislavy v roce 1934. Požádala o přidělení titulu Spravedlivý mezi národy pro paní Annu Pospíchalovou.

Otec Kataríny, lékař Zigmund Winter, emigroval v roce 1938 do Anglie. Jeho žena Alice, její ovdovělá sestra Lily Tandlich a dcery Katarína a Erika pravděpodobně odešly v roce 1941 do Tvrdošína na severu Slovenska.

V roce 1942 se Lily vdala za právníka Tivadara Grossmanna z blízkého Námestova. Katarínina matka v téže době odešla za práci do Piešťan a vzala s sebou starší dceru Eriku. Katarína zůstala u tety.

To už rok pracovala u Grossmannů jako pomocnice Anna, rozená Bolibruchová, tehdy čtrnáctiletá. V malé osadě se pravděpodobně nedbalo na zákaz zaměstnávání árijců v židovských rodinách. Katarína ke katoličce Anně velmi přilnula, dívka jí ve volných dnech brala i na návštěvu ke svým rodičům.

Po vypuknutí povstání a invazi Němců v roce 1944 umístila Lily svou neteř za úplatu v rodině ovdovělého rolníka v blízké vesnici Klin; předstírala, že Katarína je adoptovaný křesťanský sirotek. Grossmannovi se schovali v téže vesnici u jiné rodiny; manželovi dospělí synové, právník Tony a inženýr Harry, kteří v domě svého otce trávili víkendy, odešli do hor.

Anna ještě nějakou dobu v Grossmannově domě zůstala. Nosila jim do úkrytu jídlo, Tony a Harry si také chodili do domu rodičů pro potraviny. Při jedné z návštěv je přišel zatknout příslušník Hlinkovy gardy a příslušník SS. Anna stála ve dveřích a hlasitě na ně volala – což bylo smluvené znamení – a jim se podařilo uprchnout. Podle Kataríniny verze založené na Harryho svědectví byla Anna ještě odvážnější. Když přišli příslušníci Hlinkovy gardy, stála ve dveřích a bránila jim ve vstupu, přestože na ni mířili puškou. A když použili sílu, zakřičela: „Kdo jsi v domě, uteč!“ Navíc bratrům ještě několik dní poté nosila jídlo na místo, kde se schovali.

Manželé Grossmannovi byli na základě udání prozrazení a poslání do koncentračních táborů. Anna zamkla dům a vrátila se k rodičům.

Ani Kataríně se nevyhnuly problémy. Když se rolník dozvěděl, že je Židovka, rozhodl se ji vyhnat. V té době desetiletá dívka

nevěděla, kde je její teta, a Anna pro ni byla jedinou nadějí. Po dlouhém putování se jí podařilo nalézt vesnici Zubrohlava, kde Anna a její rodiče žili. Podle Katarínina svědectví se obávali poskytnout jí přístřeší; teprve po naléhání své dcery souhlasili, aby se na tři dny ukryla v sýpce.

Podle Annina svědectví několik dní poté přišel její otec z Námestova se dvěma povoleními od gestapa na cestu do Piešťan. Annu, které tehdy bylo 17 let, požádali – bohužel už neví kdo – aby Katarínu dovezla do Piešťan a předala ji lékařce, která měla zajistit setkání s matkou a sestrou. Anna splnila úkol a vrátila se k rodičům.

Katarína si ale na Piešťany vůbec nevzpomíná. Podle jejího svědectví ji Anna dovezla do protestantského sirotčince v Myjavě (Katarína si pamatuje křik za dveřmi, když se zaměstnanci zdráhali přijmout židovskou holčičku). Anna však tvrdí, že Katarínu do sirotčince nevezla a že pravděpodobně slyšela lékařku, která si Katarínu převzala v Piešťanech.

Osud rodiny:

Oba Grossmannovi synové přečkali válku v horách a emigrovali do Austrálie. Anna dosvědčila, že jí Harry přišel po válce poděkovat za to, co pro něj udělala.

Tivadara Grossmann se vrátil z Buchenwaldu na Slovensko a byl zavražděn člověkem, který byl podezřelý z donašečství a bál se jeho pomsty. Jeho žena Lily zahynula v Ravensbrücku.

Katarína se dočkala konce války v sirotčinci v Myjavě a v roce 1946 emigrovala spolu s matkou a sestrou do Spojených států.

MINULOST I SOUČASNOST V DOKUMENTECH PAVLA ŠTINGLA

Dubnové číslo časopisu Týdeník rozhlas otisklo rozhovor publicistky Agáty Pilátové s dokumentaristou Pavlem Štinglem a byla by škoda, kdybychom ho pro vás nezaznamenali. Víme, že Pavlovi Štinglovi je blízké téma holocaustu a že právě jím se zabývá řada jeho filmů. Za film *Ghetto jménem Baluty* obdržel cenu Trilobit a nominaci na Českého lva. Už jsme o něm psali na tomto místě. Mezi jeho dokumentárními filmy se ale objevují i jiné náměty, např. portréty umělců jako Franz Kafka a výtvarník Róna nebo herec Boris Rösner. Většinou jsme je viděli v televizi. Méně známé asi je, že se podílel, a to velice úspěšně, na expozici muzea v Lidicích nebo na výstavě Republika v Národním muzeu. Práce na muzejních projektech ho velice zaujala a chtěl by se jim i nadále věnovat. Mezi jeho nápady patří interaktivní muzeum, které by mohlo vzniknout např. na Vítkově nebo na Letné.

Teď má jeden aktuální návrh, jak zpřítomnit tradiční pražskou německo – židovskou kulturu v kavárně, která by se mohla zřídit v bývalé Šlechtově restauraci ve Stromovce.

Doufáme, že se jeho záměry alespoň částečně uskuteční.

Stačí se dívat – a nezapomínat

V listopadu bude v Brně, v Křížové chodbě Nové radnice, velká výstava Michala Hajnala. Jako závědek a první brněnské seznámení se jménem a dílem tohoto výtvarníka představilo brněnské Židovské muzeum ve svých prostorách Hajnalovy grafiky s tematikou holocaustu. Pocházejí ze sedmdesátých let a mnohé z nich jsou součástí kmenového repertoáru významných světových galerií. V Brně se nyní ocitly péčí vedoucí muzea Jitky Králové.

Michal Hajnal patří ke generaci, která svým dílem podává svědectví o neblahé historii minulého století, o válečných běsech, historických omylech, nelidskosti i hlouposti. Při jeho brněnské návštěvě jsme si s ním povídali, jeho slova zaznamenali, a bylo to velmi zajímavé. Snad nám to potvrdíte:

„Narodil jsem se v maďarské obci Anarcsa (1935), rané dětství jsem prožil celkem klidně v Miškolci. Jenže v roce 1938 se tehdejší maďarský vládce Horthy zhlédl v Hitlerovi, v němž viděl státníka, který pomůže vrátit Maďarsku jeho bývalá území a napravit tak „křivdy“ trianonské smlouvy. První důsledek tohoto spojení bylo v roce 1938 propouštění Židů ze zaměstnání – bylo vydáno nařízení, že ve veřejné správě a v obchodě smí být zaměstnáno jen 20 % Židů, nesměla být také uzavírána smíšená manželství se Židy. To nejhorší se však událo v květnu 1944, kdy začaly hromadné deportace Židů do Osvětimi; transporty na Východ odjížděly denně; celkem bylo z Maďarska odsunuto na 400 000 židovských obyvatel, jen zlomek z nich přežil, většina zahynula v koncentračních táborech.

Také můj otec, technický úředník, přišel o práci a byl zatčen, my s maminkou jsme se skrývali. Pamatuji, že jsme spávali na slámě v nějaké jámě, v cihelně... Pak válka skončila, otec se vrátil, ale v Maďarsku se dostávali k moci komunisté, otec byl intelektuál levicového smýšlení, ale v roce 1946 si uvědomil nové nebezpečí a chtěl s námi odjet přes Karlovy Vary do USA. To se nám nepodařilo, na hranicích byly ruské hlídky. Zůstali jsme tedy ve Varech, já začal chodit do školy a zejména kreslit, což rodiče podporovali.

V roce 1950, to mi bylo patnáct, otec rozhodl, že se přestěhujeme do Košic, a zde začalo pro mne jedno z nejhezčích období života, mládí a studium kresby... Navštěvoval jsem večerní školu kreslení Eugena Króna, podporoval mě ředitel muzea v Košicích pan Polák, učili mne Julius Nemčík, Julius Bukovinský a Ľudovít Feld. Košice byly tehdy na východním Slovensku centrem kultury i vzdělávání a působili zde umělci z mnoha koutů republiky, Brňané si možná vzpomenou, že jedním z nich byl i jejich významný výtvarník František Foltýn. Mne nejvíce ovlivnil Feld – byl to můj soukromý učitel, trpaslík, který přežil holocaust v Osvětimi; pro svůj malý vzrůst byl zařazen mezi děti, ale Mengeleho zaujal svými výtvarnými schopnostmi a vybral si ho za osobního kreslíře. Měl portrétovat pro vědecké účely všelijak postižené lidi... To všechno mne hluboce zasáhlo a po čase se vtělilo do mých obrazů a grafik. Poprvé jsem tyto obrazy vystavoval v roce 1974 ve Znojmě. Mezitím ještě plynuly časy jinošství a časy mladého muže, kterému se nevyhnula padesátá léta. V roce 1955 jsem byl jako nepřítel spolehlivý odveden k PTP. Sloužil jsem také na zámku v Jemnici, kde tehdy sídlila vojenská posádka. Tam jsem vyráběl nástěnky a dobové plakáty, dokonce jsem byl rozkazem vyzván, abych vyhotovil situační velkoplošný model zámku. Snad tam po mně něco zůstalo, protože jsem také opravoval poškozené barokní malby a tapety...

A moje výtvarné etapy?

Po vojenské službě jsem se vrátil do Košic, kde jsem spolupracoval s Východoslovenskou galerií, realizoval katalogy, plakáty a také scénické i kostýmní návrhy pro Košické divadlo. V šedesátých letech jsem se zúčastňoval spíše výstav kolektivních a malba i grafiky měly reálný či realistický základ a výraz, později přibýly samostatné výstavy a měnily se také výrazové prostředky. Můj zájem o historii, mytologii a studium bible se odráží v námětech filozoficko – religionistických a tomu odpovídá i podání – nevyhýbám se výbuchům barev a abstraktní, pocitové malbě, která snad jako by upozorňovala na nezvladatelné přírodní síly.

Současně však mám stále v podvědomí prožitě dětství, znovu se mi vrací téma holocaustu. V roce 1987 se naplno odrazilo v grafických listech nazvaných Na památku holocaustu, vystavených v roce 1992 v Praze, nyní se prezentují v Brně.

Ptáte se mne na životní krédo?

Rád bych je aktualizoval tváří v tvář bruselskému extempore výtvarníka Černého. Konec konců, žiji dnes v České republice a jsem vlastně Pražák. Myslím, že umělec má tvořit podle svého nejlepšího svědomí a vědomí a má přijmout zodpovědnost za své dílo...“

Dodejme, že brněnská výstava v tamním Židovské muzeu nese název Endlösung – Konečné řešení. Tvoří ji grafické listy, které charakterizujeme slovy kurátora výstavy, historika umění Ivo Bindera: „Téma holocaustu je Hajnalovo téma osudové. Je utkáno z utrpení, vlastního a především tisíců dalších. Jejich osudy se vynořují jako světla a stíny, jako úryvky dějů, jako zaváté příběhy. Nadbytek slov může ublížit, stačí se dívat... a nezapomínat...“

Michal Hajnal

Je členem Jednoty výtvarných umělců v Praze, Českého syndikátu výtvarných umělců v Praze, Aliance Salvador Dalí international, Society of Hungarian Painters, Asociace grafických umělců v Maďarsku aj.

Ceny a vyznamenání: Medaile Franze Kafky, Cena Salvadora Dalího, Cena Františka Kupky, Cena kritiků Praha, Cena maďarského ministerstva kultury aj.

Společné a samostatné výstavy: v mnoha galeriích maďarských, slovenských i českých, ale také v Kanadě, Jeruzalémě aj.

INFORMACE – VZKAZY – VÝZVY – PROSBY

Tereziánská tryzna

Památník Terezín zve na tradiční tryznu, která se koná 17. května 2009 v 10.00 hodin na Národním hřbitově v Terezíně. Ve 14.00 se koná v Městské jízdárně Terezín koncert: Defiant requiem. Lístky jsou zdarma, je však třeba si je objednat u pí Svobodové (tel. 416 782 225, svobodova@pamatnik-terezin.cz). Tereziánská iniciativa vypraví z Prahy autobus. Bližší podrobnosti se dozvíte u Marty Jodasové – tel. 222 310 681.

Pěkný pozdrav posílá Miluška – Milča

V úterý 10. března jsem měl příležitost zúčastnit se ve VKC Židovského muzea v Praze prezentace nové, velice milé knížky. Díky obětavosti a neúnavné práci se podařilo paní Evě Žárské a jejím nejbližším příbuzným pod záštitou Diakonie ČCE ve Vsetíně vydat publikaci „Očima dítěte“. Do rukou čtenářů se tak dostává působivý deníček, který si od jara 1942 až do deportace do Terezína v září 1942 psala v pražském sirotčinci jedenáctiletá Ilse Eichnerová-Reinerová. Ilse, kterou její kamarádky z Terezína přejmenovaly na Milušku (Milču), patří k těm, kteří hrůzy holocaustu přežili. Po skončení války se jí ujala rodina Lukášových ze Vsetína a v roce 1946 odjela Ilse za strýčkem do USA, kde žije dodnes. Je stále v kontaktu s Evou Lukášovou-Žárskou, přáteli ze Vsetína a s kamarádkami z Terezína.

Její deníček vyšel v r. 2006 v USA (*Trough the Eyes of a Child*) a nyní se jeho rozšířené vydání dostává do rukou českých čtenářů. Prezentace v Praze byla velmi milá a dojemná. Moderovala ji paní Žárská ve spolupráci s Petrem Brodem a Helgou Weissovou-Hoškovou.

„Milča“ se nemohla prezentace zúčastnit, ale podařilo se s ní navázat několikaminutové telefonické spojení, které bylo doslova fantastické. Můžeme se jen těšit na osobní setkání s ní při její nejbližší návštěvě u nás.

Petr Žák, Brno

Ještě malý dovětek:

Před odjezdem do USA napsala Ilse – Miluška ze Vsetína (a to jí bylo čtrnáct let) 2. 12. 1945 kamarádce Helze Weissové:

„... je mi někdy do pláče při vzpomínce, že budu v neznámé USA a pravděpodobně se sem už nikdy nevrátím. Pravděpodobně to u nás vyhrají komunisté, kteří ve Vsetíně převládají. Já bych se k nim rozhodně nepřidala, poněvadž jsou tam lidé ze zisku, z vypočítavosti, částečně nucení, všelijak lákáni, jen aby jich bylo hodně (těch komunistů).“

Hledám jakoukoliv informaci o Martinu Moskvicovi, dentistovi narozeném v Mělníku. Bydlel v Benešově ulici č. 307. Ještě v roce 1947 žil v Praze.

David Lewin, davidlewin@btinternet.com

Prosím přeživší Terezína o jakoukoliv informaci o těchto osobách:

Otto Eisenschimmel, nar. 21. 3. 1892 v Mladé Boleslavi, zemřel 14. 6. 1942 v Terezíně. Do Terezína odešel transportem At 352.

Walter Eisenschimmel, nar. 12. 2. 1902 v Mladé Boleslavi, zemřel 16. 10. 1944 v Osvětimi. Do Terezína odešel transportem De 5. 7. 1943, do Osvětimi Er 503.

Petr Himmel

BRAVO, PAPA!

Vždy máme rádi člověka, o kterém víme, že je zásadový, čestný a spravedlivý. O to větší je naše zklamání, když zjistíme, že opak je někdy pravdou.

To, že papež přivinul do své náruče ultrakatolickou sektu, jejíž představitel popírá plynové komory a „zredukoval“ počet umučených židů na 600.000. Div, že neřekl „jen“.

A tak, po stěží uvěřitelnému papežovu rozhodnutí, mají nyní do lůna církve přístup všichni popírači plynových komor (o holocaustu nemluvě).

Bravo, Papa!

Arnošt Lederer, Praha

Michal Frankl napsal do redakce našeho časopisu: „Při editaci mé zprávy o činnosti Oddělení holocaustu ŽMP, publikované v TI 46 na str. 7, se Vám bohužel v druhém odstavci vloudila chyba, podle níž to vypadá, jako by naše oddělení provádělo projekty Institutu TI (v původním textu stálo, že jsem se na nich podílel já, než jsem nastoupil v ŽMP). Protože je vzniklá formulace velmi zavádějící, prosím o zveřejnění opravy v následujícím čísle.“

Přání rádi vyhovujeme, a za uveřejněnou chybu se redakce čtenářům i Michalu Franklovi omlouvá.

Židovské muzeum v Praze prosí o jakékoli informace o současném pobytu sourozenců Naděždě (nar. asi 1931-33, současné příjmení není známo) a Miroslavu Chvalovském, kteří pocházeli z Jičína. Jejich otec byl za války v zahraniční armádě, matka Emilie, roz. Goliathová (nar. 18. 8. 1902), byla vězněna ve Svatobořicích, od 28. 11. 1944 v Terezíně. Děti skrývali manželé Čihulovi na svém statku ve Vlčkovcích. Podle dostupných informací žila matka s dětmi po válce krátce v Jičíně, později celá rodina i s otcem v Hodoníně. Po únoru 1948 otec unikl zatčení a podařilo se mu uprchnout za hranice. O přechod hranice se pokusily i matka s oběma dětmi. Matka byla na hranici postřelena a nebyla schopna dalšího pochodu. Syn se k ní vrátil, dcera Naděžda pokračovala a přechod se jí podařil.

Pokud někdo z vás Naděždu a Miroslava Chvalovských zná a má o jejich současném pobytu nějaké informace, popř. ví další skutečnosti o jejich osudu, sdělte to prosím na adresu: Židovské muzeum Praha, Oddělení pro dějiny šoa, U Staré školy 1, 110 00 Praha 1, tel. 221 711 527.

Čtvrté dvacetiny

Dnešní schůze (19. května) předsednictva Tereziánské iniciativy měla slavnostní ráz, neboť Dagmar Lieblová slavila osmdesáté narozeniny. Všichni jsme jí popřáli hodně zdraví, dobrou a čistou mysl a do pátých dvacetin ještě spoustu radosti ze života. K životnímu jubileu oslavenkyni přišel popřát i František Bányai, předseda Židovské obce v Praze.

Takže ještě jednou, Dano, všechno nejlepší!

BUTTERBROT

Ve dnech 8.–10. března 2009 jsem se zúčastnil semináře Oběti národního socialismu v kultuře vzpomínek, pořádaného v Salcburku rakouským Spolkovým ministerstvem výuky, umění a kultury.

Z úvodního fundovaného projevu hamburského univerzitního profesora Alexandra von Plato *Osobní vzpomínky, dobové svědectví a dějiny* mi utkvěla v mysli zejména pochybnost (naprosto zdůvodněná) o možné brzké podobě osobní vzpomínky s ohledem na:

- neexistenci nositelů osobně prožité vzpomínky,
- mezigeneračních změn postojů k dějinám,
- posunu v hierarchii hodnotových žebříčků.

Profesor von Plato zmínil mj. i vzpomínku řady Němců a Rakušanů (v příslušné době dětí či dospívajících mladých lidí) na to, jak jejich rodiče a prarodiče dávali vězňům na pochodech smrti sklenku vody a chléb s máslem. Při zmínce o chlebu s máslem jsem zalpal po dechu. Sám jsem při svém pochodu smrti nepatřil k obdarovaným šťastlivcům, ale vím bezpečně, že k ojedinělým případům takového projevu lidské solidarity a civilní statečnosti a odvahy docházelo. Téměř však vylučuji, že šlo o namazané chleby.

O první *kávové přestávce* jsem pana profesora vyhledal a krátce jsme si pohovořili. Každá reprodukce události či dialogu, byť je časové rozpětí mezi tím, kdy k ní či k němu došlo, a vzpomínkou sebekratší, je nutně v zajetí goethovského *Dichtung und Wahrheit*. Pokusím se přesto uvést náš krátký rozhovor co nejvěrněji. Zato poslední větu pana profesora jsem si zapamatoval naprosto přesně. Svou vynikající (možná dokonalou) a vtípnou nadsázkou vystihuje skutečnou podobu dané problematiky.

„Pane profesore, velice oceňuji váš projev a sám se už delší dobu zabývám problematikou možné podoby vzpomínek a dobového svědectví, byť to nedovedu tak vyjádřit jako vy, a zejména se zamýšlím nad tím, zda vůbec . . . Ale v jednom okamžiku vašeho projevu jsem v duchu nadskočil, totiž při vaší zmínce o chlebu s máslem. O takové lahůdce se nám, věčně hladovým vězňům koncentračních táborů, ani nezdálo. Předmětem našich snů a naší touhy byl jen kus suchého chleba (nejlépe celého bochníku). A mimochodem: V kolika průměrných německých domácnostech bylo ke konci války máslo?“

„Máte pravdu, uznávám a napříště zmíním jen chleba, bez másla. Víte, v němčině je *Butterbrot* jakýsi terminus technicus. Mezi námi: Kdyby byly všechny ty údajně darované chleby s máslem pravda, poskládány vedle sebe by pokryly celé území Spolkové republiky Německo.“

Pavel Stránský

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Božena Guttmannová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 47 vyšlo v květnu 2009.

MK ČR E 10779